

СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

XXII-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

III РЕДОВНА СЕСИЯ

Брой 9

София, петък, 22 ноемврий

1929 г.

12. заседание

Четвъртък, 21 ноемврий 1929 година.

(Открито отъ подпредседателя А. Христовъ въ 16 ч. 25 м.)

Председателстващъ А. Христовъ: (Звъни) Понеже при-
съствуватъ нужното число народни представители, обя-
вявамъ заседанието за открито.

(Отъ заседанието отсъствуватъ следнитъ народни
представители: Абаджиевъ Йорданъ, Агушевъ Еминъ,
Алексиевъ Никола, Баевъ Христо, Бечевъ Милко, Беш-
ковъ д-ръ Иванъ, Бомбовъ Иванъ, Бояджиевъ Стефанъ,
Бурмовъ Никола, Бъровъ Димитъръ, Витановъ Добри,
Гаговъ Петъръ, Гайдаджиевъ Димитъръ, х. Галибовъ Хю-
сеинъ, Георгиевъ Кимонъ, Георгиевъ Павелъ, Георгиевъ
Стойчо, Гичевъ Димитъръ, Горневъ Христо, Данаиловъ
Георги, Дрънски Димитъръ, Дяковъ д-ръ Цвѣтанъ, Ецовъ
Борисъ, Игнатовъ Василъ, Казанакчиевъ Георги, Казан-
джиевъ Иванъ, Каишевъ Атагасъ, Каранджурловъ Иванъ,
Кацковъ Левъ, Кожухаровъ Тодоръ, Кознички Величко,
Колевъ Боню, Кулишевъ Георги, Кънчевъ Кънчо, Маджа-
ровъ Михаилъ, Майеръ Хинекъ, Манасиевъ Добри Даневъ,
Мангъровъ Димитъръ, Михайловъ Иванъ, Мишайковъ Ди-
митъръ, Момчиловъ Миланъ, Муравиевъ Константинъ,
Начевъ Емануилъ, Николаевъ Йовчо, Николовъ д-ръ Бо-
рисъ, Омарчевски Стоянъ, Павловъ Борисъ, Панайотовъ
Станко, Пеневъ д-ръ Йовчо, Петковъ Петко, Петровъ Ав-
рамъ Стояновъ, Пиронковъ Александъръ, Сапунджиевъ
Никола, Семерджиевъ Георги, Симеоновъ Георги, Стефа-
новъ Стефанъ, Стояновъ Христо, Табаковъ Цено, Узуновъ
Ангелъ, Хрелопановъ Иванъ, Христовъ Киро Цвѣтковъ,
Христовъ Тома Янчевъ, Христовъ Владимиръ, Цаневъ
Александъръ, п. Цвѣтковъ Кръстю, Чакръкчийски Стойне,
Чернооковъ Георги, Чирпанлиевъ д-ръ Никола, Янговъ
Теню, Яневъ Сотиръ и п. Янчевъ Иванъ)

Съобщавамъ на Събранието, че бюрото на Камарата е
разрешило отпуски на следнитъ народни представители:

На г. Панайотъ Данчевъ — 2 дена;
На г. Теню Янговъ — 1 денъ;
На г. Йосифъ Марулевъ — 2 дена;
На г. Георги Симеоновъ — 2 дена и
На г. Цено Табаковъ — 2 дена.

Народниятъ представителъ г. Димитъръ Дрънски е по-
далъ заявление, съ което моли да му бѣде разрешенъ единъ
месець отпускъ по семейни причини. Които сж съгласни
да му се разреши исканиятъ отпускъ, моля, да вдигнатъ
рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Постѣпило е питане отъ народнитъ представители Иванъ
Петровъ Недѣлковъ и Славчо Дръновски къмъ г. министра
на вътрешнитъ работи и народното здраве — относно нѣ-
кои действия на администрацията въ с. Ружинци. Искатъ
да знаятъ докога ще се позволяватъ тия действия на ад-
министрацията. Това питане ще бѣде съобщено на г. ми-
нистра, за да отговори.

Сжщо е постѣпило питане отъ народния представителъ
г. Цвѣтанъ Стоянчевъ къмъ г. министра на вътрешнитъ
работи и народното здраве — относно нанесенъ отъ поли-
цията побой на граждани отъ Хасковска околия. И това
питане ще бѣде съобщено на г. министра, за да отговори.

Отъ Министерството на вътрешнитъ работи и народ-
ното здраве е постѣпилъ законопроектъ за допълнение за-
кона за разрешаване на Сливенската градска община да
склучи заемъ. (Вж. прил. Т. I, № 7)

Тоя законопроектъ ще бѣде раздаденъ и поставенъ на
дневенъ редъ.

Отъ Министерството на финанситъ е постѣпило пред-
ложение за одобрение споразумението между министра на
финанситъ и предприемача по възобновяване на Народния
театъръ, Маринъ П. Диковъ. (Вж. прил. Т. I, № 8)

Това предложение ще бѣде раздадено и поставено на
дневенъ редъ.

Пристѣпваме къмъ първата точка отъ дневния редъ. . .

А. Малиновъ (д): Г. председателю! Преди това азъ бихъ
си позволилъ да отправя едно питане къмъ г. министъръ-
председателя.

Председателстващъ А. Христовъ: Имате думата,
г. Александъръ Малиновъ.

А. Малиновъ (д): Дебатитъ по отговора на тронното
слово установиха, че най-големиятъ въпросъ, който инте-
ресува народното представителство, това е въпросътъ за
нашитъ репарации. Тѣй като снощи пристигнаха г. мини-
стерътъ на външнитъ работи и г. министърътъ на финан-
ситъ, които сигурно сж доложили положението, въ което
се намира въпросътъ, мисля, че би било добре г. мини-
стеръ-председателятъ да съобщи на народното представи-
телство какво има въ повече, какво има ново сравнително
онова, което ние знаемъ досега.

Да се направи това съобщение се налага по две при-
чини. Първо, по тоя начинъ би се зачелъ Парламентътъ;
второ, това би улеснило самитъ дебати до толкова, докол-
като тѣ засѣгатъ въпроса за репарациитъ. Тия дебати би
били по-обосновани, ораторитъ отъ трибуната не биха го-
ворили по предположение, не биха си служили съ една кри-
тика, която може би да нѣма почва подъ краката си. Азъ
мисля, че дори не е нормално да процедираме тѣй, както
процедираме. Не може, не бива, следъ като преговоритъ въ
Парижъ сж завършени, следъ като делегатитъ на българ-
ското правителство сж въ София, следъ като правител-
ството вече всичко знае, то да не вземе, дори безъ да бѣде
подканено, само инициативата и да съобщи на народното
представителство: „Ето какъ стои репарационниятъ въ-
просъ, ето въ каква фаза той се намира; имайки предъ
видъ това, дебатирате въпроса“.

Азъ мисля, че противното на това, което искамъ, което
предлагамъ, за което азъ моля, не би било допустимо ни-
къде, въ никоя друга страна.

Хичъ възможно ли е, питамъ се азъ, да е направено
едно предложение въ Парижъ досежно въпроса какъ
трѣбва да бѣде уреденъ репарационниятъ проблемъ, отъ
една страна, а, отъ друга, да четемъ въ чуждата съседна
намъ преса и въ пресата на великитъ държави, доколкото
тя достига до насъ, че българскиятъ репарационенъ въ-
просъ е билъ сложенъ така и така, билъ миналъ презъ та-
кива и такива фази, било направено такова и такова пред-
ложение на българскитъ делегати, българскитъ делегати
били направили такива и такива изявления, въ края на
краищата били направили изявлението: „Що се касае до

насъ, ние вашето предложение не можем да го приемем; нека правителствата да направят това свое предложение пръвко на българското правителство“?

Безъ по-нататъшни обяснения, безъ по-нататъшно не-
нужно отнемане времето на Събранието по единъ въпросъ,
тъй ясно сложенъ отъ менъ, който не допуша друго ре-
шение, освенъ това, което азъ му давамъ — да се дадатъ
тѣзи обяснения — азъ свършвамъ и правя апелъ къмъ
г. министър-председателя или къмъ неговитъ завѣрнали
се колеги, министра на финанситъ и министра на вън-
шнитъ работи, да направятъ своето изложение или своето
късо обяснение, и следъ това да продължимъ дебатитъ по
отговора на тронното слово, а дотогава да ги преустано-
вимъ, колкото и да сж голѣми и важни всички останали
въпроси, засегнати отъ г. г. ораторитъ въ тѣхнитъ речи
при дебатирането отговора на тронното слово. Ясно е като
бѣлъ день, че надъ всички тѣхъ се излага репарационнитъ
проблемъ; ясно е, че той поглъща всичкото внимание на
народното представителство, че всички други въпроси
предъ него бледнятъ. И когато се има възможность, отъ
една страна, и длъжность, отъ друга, да се хвърли една
възможна фактическа свѣтина върху него, азъ мисля, че
г. министър-председателътъ трѣбва да направи това, и че
народното представителство трѣбва да го иска.

Това е моето предложение.

Председателствуващъ А. Христовъ: Има думата народ-
ниятъ представител г. Христо Статевъ.

Х. Статевъ (нац. л): Г. г. народни представители! Азъ се
присѣдинявамъ напълно къмъ заискването на уважае-
мия г. Малиновъ по съображенията, които се изказаха.
Но ако по известни съображения г. министър-председа-
телътъ не би желалъ да се преустановятъ дебатитъ по от-
говора на тронното слово, ние бихме могли да направимъ
друго: утре сутринта комисията по Министерството на
външнитъ работи и комисията по Министерството на фи-
нанситъ да иматъ едно съвмѣстно заседание, въ което
г. г. министритъ — на външнитъ работи и на финанситъ —
да дадатъ своитъ обяснения. Азъ смѣтамъ, че тамъ може
би ще се кажатъ нѣща, които тукъ, въ пленума на Ка-
марата, по една или друга причина, биха могли да бждатъ
спестени.

Ето защо, ако не се приеме апелътъ на г. Малинова,
азъ правя другъ апелъ къмъ г. министър-председателя
въ този смисълъ, въ който се изказахъ.

Председателствуващъ А. Христовъ: Има думата г. ми-
нистеръ-председателътъ

Министеръ-председателъ А. Ляпчевъ: Г. г. народни
представители! Азъ благодаря за това навременно питане,
но далечъ не ще мога да сподѣля искането за преустано-
вяване на дебатитъ по отговора на тронното слово, защото
отъ обясненията, които ще ви дамъ, ще видите, че не може
да има нужда отъ преустановяване на дебатитъ.

Въ каква фаза се намиратъ преговоритъ? Ще скицирамъ
станалото досега

Комитетътъ на експертитъ предави едно предложение,
което въ общи черти азъ тукъ ви описахъ по поводъ пи-
танията, които се развиха преди нѣколко дни. Сега мога
да допълня, по моитъ сведения — смѣтамъ, че тѣ сж
точни — въ какво се състоеше това първо предложение
на комитета на експертитъ: първо, България се освобож-
дава отъ задълженията по траншъ „Б“ — тѣ се залича-
ватъ — 1.700.000.000; второ, България по траншъ „А“ трѣбва
да плати на 1 априлъ 1930 г. една свръхвноска отъ 5.000.000
златни швейцарски франка. Ако бихъ потърсилъ обясне-
нието на това, бихъ го намѣрилъ въ ония отсрочени
10.000.000 поради землетресението. Трето, петъ анюитети,
или въ продължение на 5 години да плаща по 10.000.000;
въ продължение на други 5 години — по 12.000.000; на
трети петъ години — по 14.000.000; на четвърти петъ го-
дини — по 16.000.000; на пети петъ години — по 20.000.000.
Петъ пѣти по петъ анюитети — 25 анюитети. До 36-та го-
дина — тогазъ се смѣтаха 36 години — оставатъ 11 анюи-
тети. Тѣзи 11 анюитети да бждатъ всѣки единъ отъ по
26.664.000 швейцарски франка.

Това азъ резюмирахъ въ отговоръ на питаннята, като
казвахъ, че това, по всѣка вѣроятность, е сумата отъ
траншъ „А“ — капиталъ 550.000.000 л. и недоплатени
лихви — крѣгло 650 и нѣколко милиона. Това предложение
нашитъ експерти сж го намѣрили — и това е истината —
за неизпълнимо. Щомъ ни питатъ какво можемъ да пла-
щаме, нашитъ експерти, които дадохъ толкозъ дозоди
тамъ, най-добросъвестно сж казали, че това е неизпъл-
нимо.

Следъ това е дошло друго едно предложение: да се
плащатъ крѣгло 15 милиона златни швейцарски франка
годишно въ продължение на 37 години. По това предло-
жение сж чакали да получатъ отговоръ, какво ние можемъ
да даваме. Нашитъ сж казали, че нѣма смисълъ да правимъ
контрапредложение на едно такова предложение, което
представлява такава голѣма височина. Предложили сж
12½ милиона швейцарски франка годишно, като въ тѣхъ
влиза и окупационниятъ дългъ, който въ тая минута вз-
лиза на една сума отъ 11 милиона и 900 и толкова хиляди
швейцарски франка. И това предложение, което е напра-
вено отъ великитъ сили — puissances principales — Англия,
Франция, Италия — по схващането на българското прѣчи-
телство, е неизпълнимо. На менъ въ последния понедел-
никъ ми се направи едно посещение поотдѣлно и подъ
редъ отъ пълномощния министъръ на Италия, отъ пълно-
мощния министъръ на Великобритания и отъ пълномощния
министъръ на французката република. Тѣ ми обърнаха
внимание, че трѣбва да приемемъ като основа за третиране
на въпроса срѣдна вноска отъ 12.500.000 швейцарски
франка. Азъ имъ отговорихъ: не мога да ви дамъ отго-
воръ, защото чакамъ издането на моитъ другари. Тѣ сж
тукъ сега. Въпрѣки всички вестникарски подмѣтания, е-
какво предложение отъ никого отъ страна на България
не е правено.

Второ. Отъ доклада на г. г. министритъ на външнитъ
работи и на финанситъ за насъ се установи, че нѣма сжж-
ване на преговори. Преговоритъ за насъ продължитѣлтъ.
Въ тази фаза се намира въпросътъ за репарациитъ. И като
така, ние нѣма защо да преустановяваме дебатитъ по от-
говора на тронното слово, тъй като това, което има да се
дебатира, е възможностьта на нашитъ репарационни плаща-
ния. Нѣма съмнение, че г. министърътъ на външнитъ ра-
боти и г. министърътъ на финанситъ въ най-скоро време
ще сезиратъ комиситъ по Министерствата на външнитъ
работи и на финанситъ и ще имъ дадатъ единъ обгосенъ
докладъ. Вие ще се съгласите, г. г. народни представители,
че има известни неудобства, да ги речемъ дори чисто тех-
нически, за да се излага въ всичкитъ му перипетии този
въпросъ предъ пленума. Това е, г. г. народни представи-
тели, положението на репарациитъ.

Дълга да подчертая, че нѣкои вестници тая заранъ бѣха
отбелязали, какво тѣзи 12 милиона и 500 хиляди швейцар-
ски франка щѣли да носятъ лихви. Това абсолютно не е
вѣрно и нека то служи за урокъ на нашитъ господа ра-
портъори, колко неудобно е да срѣщатъ хората случайно,
по улицитъ, по гаритъ, по вагонитъ и да взематъ сведе-
ния, които тѣ не сж могли да ги схванатъ. Тази вноска
отъ 12 милиона и 500 хиляди швейцарски франка, която
се предлага да плащаме като срѣдна вноска, е върху която,
като основа, има да се преговаря още, защото не е само
вноската; ще се види какво влиза въ тази вноска, какво
не влиза въ тази вноска и т. н. Но тя е безлихвена, никакви
лихви не могатъ да текатъ.

Това бѣхъ дълженъ да кажа за освѣтление.

К. Томовъ (з): Какви гаранции биха искали за изпла-
щането на тази вноска?

Министеръ-председателъ А. Ляпчевъ: Г. Томовъ! Тѣ из-
лизатъ отъ предположението, че като слагатъ на раз-
глеждане въпроса за постигане на една спогодба оконча-
телна, смѣтатъ, че гаранциитъ за спогодбата, за онова,
което ще има да се плаща, ще бждатъ налице. Моето пред-
ложение е, че като първо условие ще бжде това, че об-
щата ипотека върху нашитъ приходи, която тѣ иматъ, не-
премѣнно ще се вдигне.

К. Томовъ (з): Както е по мирния договоръ.

Министеръ-председателъ А. Ляпчевъ: По-нататкъ азъ
не съмъ въ положение да ви кажа какво ще остане да
търсятъ тѣ като сигурность за гаранция. Тѣ сж детайли,
до които, смѣя да ви заявя, нито въ комитета на експер-
титъ, нито при размѣненитъ мисли между нашитъ ми-
нистри и представителитъ на респективнитъ правителства
се е дошло. Тия въпроси още далечъ не сж дошли за раз-
глеждане. Виждате къде се намира въпросътъ.

Азъ си спомнямъ, че преди 21 година, въ 1908 г., когато
г. Малиновъ бѣше председател на Министерския съветъ
и азъ членъ въ неговия кабинетъ, се върнахъ по туй време
отъ Парижъ ей така, както дойдохъ моитъ другари сега
отъ Парижъ — сж едни преговори преустановени. Тѣзи
въпроси не сж такива, които могатъ да се свършатъ за
една нощъ. Никакви заседания, никакви прения не се пре-
къснаха тогава; всичко се продължаваше и, разбира се,

съ течение на времето постигна се спогодбата, от която навремето българският народ имаше всичкото основание, па и сега особено, да бъде предоволен. И аз съм дълбоко убеден, че, въ името на справедливостта, въ края на краищата и въ случая ще се постигне едно решение благоприятно, поносимо за нас. (Ржкоплъскания отъ сговориститѣ)

А. Малиновъ (д): Г. г. народни представители! Азъ не държа да бъда прѣустановенъ дебатитѣ по отговора на тронното слово. Когато споменахъ, че такъв едно прѣустановяване би било желателно, азъ имахъ предъ видъ, че министъръ-председателътъ, респективно неговитѣ колеги биха казали, че въ тая минута тѣ не могатъ да дадатъ своитѣ обяснения, че за това ще се иска малко повече време. Обясненията се дадоха. Очевидно е, че нѣма защо да се прѣустановятъ дебатитѣ по отговора на тронното слово.

За мене отъ тѣзи обяснения, които чухме всички, важи едно, че направеното предложение отъ страна на нашиѣ кредитори е само база за по-нагаташни преговори, че това не е тѣхна последна дума, че тя ще бъде казана по-късно.

Вземамъ актъ отъ това, що ни каза г. министъръ-председателътъ, както и отъ другото, че той живѣе съ надеждата и върата, че България ще добие едно справедливо решение на въпроса, такъва, каквото налагатъ или допушатъ стопанскитѣ и финансови условия, въ които се намира нашиятъ народъ.

Що се касае до бележката, която направи г. министъръ-председателътъ, че 21 година отъ тоя денъ назадъ той се билъ завърналъ така, както се върнаха днесъ неговитѣ другари, не е досущъ точна.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Ще видимъ.

А. Малиновъ (д): Г. Буровъ и г. Молловъ се завръщатъ съ завършени за тѣхъ преговори.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Не.

А. Малиновъ (д): А г. Ляпчевъ бѣше извиканъ отъ Министерския съветъ да прѣустанови преговоритѣ, за да можемъ да намѣримъ друга база, която, ако не се лъжа, намѣрихме. Следъ това наново замина за Цариградъ и благополучно завърши тия преговори. Впрочемъ, това е историческа безъ особено значение бележка, която искахъ да коригирамъ.

Председателствуващъ А. Христовъ: Пристъпваме къмъ първа точка отъ дневния редъ — продължение разискванията по отговора на тронното слово.

Има думата народниятъ представителъ г. Боянъ Смиловъ.

Б. Смиловъ (нац. л): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Отговорътъ на тронното слово, така, както е внесенъ на дебатиране, не може да не предизвика едно учудване поради своята краткостъ и поради това, че не съдържа нищо друго, освенъ нѣколко думи по външната политика на България и нѣколко указания за бъдещата работа на Народното събрание.

А. Малиновъ (д): Г. Смиловъ! Говорете по-високо, защото нищо не се чува.

Б. Смиловъ (нац. л): Нѣкои даже сж навикнали да считатъ отговора на тронното слово като единъ церемониалъ, като единъ излишенъ парламентаренъ актъ. Обаче това е погрѣшно. Азъ сиѣтамъ обратното, че въ такъвъ единъ актъ правителството обезпечно ще трѣбва не само да отбележи съ нѣколко думи външната политика — както, прочее, досега е правено — но да се обхване общото положение на страната и се даде възможностъ на българския Парламентъ да извърши своята най-важна функция — контролъ на общата политика на правителството. Вѣрно е, г. г. народни представители, че ние можемъ да си служимъ съ питания и интерпелации, но тѣ засѣгатъ само отдѣлни въпроси, и никой нѣтъ презъ течението на сесията ние не можемъ да намѣримъ случай, за да искаме единъ общъ рапортъ върху положението на нѣщата въ държавата и чрезъ това да имаме възможностъ да обсъждаме общото положение на страната. Този недостатъкъ на тронното слово е много съществентъ, и азъ се питамъ: неужели работитѣ на държавата въ вътрешно отношение сж толкова наредъ, вътрешното положение е толкова консолидирано, нѣщата сж така уредени, щото правителството да не намѣри за

нуждно да каже две думи върху вътрешното положение на страната, тогава, когато ние преживѣхме събития, които обезпечно трѣбваше да привлѣкатъ вниманието на правителството и на народното представителство?

Г. г. народни представители! Говорейки така, азъ не мога да не се спра на вътрешното положение на страната и специално на въпроса за разбойничеството, защото това не е явление отъ второстепенно и третостепенно значение. И правителството може би би било право въ своята преценка — както се мотивираше г. министъръ-председателътъ — че заради едно разбойническо дѣло не може да се загрижава едно правителство, че да бъде принудено даже да се оттегли отъ властъ. Ако работата се касаеше действително до единъ обикновенъ разбойнически актъ, може би правителството щѣше да бъде право въ тази преценка. Но когато това явление е вънъ отъ разбиритѣ на обикновенъ разбойнически актъ и крие въ себе си единъ рагъ excellence политически цели, правителството бѣше длъжно да ни занимае съ този въпросъ и да каже на народното представителство какви мѣрки е взело и, ако е взело, защо не е успѣло да ликвидира съ това зло, което не е едно обикновено вътрешно явление, но което вече смущава държавата отъ нѣколко години наредъ.

Г. г. народни представители! Нима разбойничеството е явление отъ вчера; нима този актъ е единъ актъ, който сюрпризира българското общество и правителство само презъ тая година; нима при всѣко отваряне на сесията ние не сме се занимавали съ този въпросъ; нима ние не виждаме и есенно и пролѣтно време да се развиватъ въ единъ крайни разбиръ разбойническитѣ актове? Защото, както казахъ, това не сж разбойници, дошли само да обератъ и да си стидатъ. И азъ считамъ, че мотивитѣ, които навремето се даваха за обяснение на това явление, а именно, че то е предизвикано отъ репресиитѣ на полицията върху българското гражданство или отъ необикновено остриѣ икономически условия, или отъ едното и другото, не сж достатѣчни, за да го обяснятъ. Разбойничеството у насъ е единъ актъ терористически въ формата на единъ политически бандитизмъ, който актъ крие въ себе си строго опредѣлени политически цели.

Г. г. народни представители! Когато се говори за разбойничеството, ние не можемъ да избѣгнемъ да говоримъ и за самата администрация, защото начинътъ, по който се извършиха разбойническитѣ нападения, показва, че нашата администрация е негодна да изпълни своето изначение, и че нейната негодностъ е пълно отражение на политиката на правителството. Азъ считамъ, че администрацията е въ една тѣсна връзка съ политиката на правителството, че администрацията, каквато е, съответствува на управлението на едно правителство. Връзката е толкова тѣсна, че каквото може да се каже за правителството, може да се каже и за неговата администрация. Какъ е допустимо, г. г. народни представители, когато полицията знае, че тази банда влиза въ България, когато полицията отъ предалия се нейнъ членъ знае нейнитѣ планове, когато въ срѣдата на България се извърши нападение върху цѣль единъ съдийски съставъ, какъ, казвамъ, тая ужъ добре подготвена и уредена полиция, за която държавата изразходва толкова срѣдства по бюджета си, при тия срѣдства за съобщения, при тия телефони, желѣзници, съ които е снабдена държавата, и до денъ днешечъ да не може да се справи съ тая банда и да я залови?

Г. г. народни представители! Ако това бѣше въ нѣкоя друга държава, не само тия, които стоятъ начело на администрацията, но и самиятъ министъръ на вътрешнитѣ работи щѣше да се почувствува много засегнатъ и щѣше да намѣри доста основания даже да се оттегли отъ своя постъ.

Й. Гавалюговъ (д. сг): А-а-а!

Б. Смиловъ (нац. л): Да, г. Гавалюговъ! (Оживление всрѣдъ сговориститѣ)

С. Савовъ (д. сг): Сигурно ти си кандидатъ за тоя постъ. (Смѣхъ всрѣдъ сговориститѣ)

Б. Смиловъ (нац. л): Вие се смѣте, но вие се смѣте сега, когато преминаха действията на тая банда. Но утре, когато дойде пролѣтъта, когато горитѣ отново се развиятъ, и тая банда почне пакъ да действува, вие по-иначе ще мислите и много основателно ще се загрижите

Вие виждате, г-да, че не се касае за единъ обикновенъ обиръ, а се касае до единъ опитъ да се удари публичната властъ, да се изложи авторитетътъ и престижътъ на владѣща предъ външния свѣтъ и да се покаже, че унитѣ на държавата сж разслабени и, следователно, нѣтъкъвъ редъ и

никаква сигурност не могат да съществуват у нас при днешния режим.

Целият, прочемъ, на тая банда съ много по-дълбоки, много по-важни. И когато говоря за нея азъ, азъ говоря не само отъ гледището, че това е само едно злодеяние, а и отъ гледище на политическите цели, които се преследватъ, които се гонятъ отъ разбойничеството. А нужели администрацията на г. министра на вътрешните работи трѣбваше да се покаже толкова негодна за своето мѣсто и да не може да направи нищо, следъ като властѣта е била уведомена, че е влѣзла у насъ такава банда и че тя, следъ като извърши едно злодеяние въ центъра на страната, замислюва едно по-страшно злодеяние — да хвърли цѣли влакове въ пропастьта?

Министър-председател А. Ляпчевъ: Въ всѣки случай полицията осуети това, второто, което бѣше най-страшно.

Б. Смиловъ (нац. л.): Г. Ляпчевъ! Вие осуетихте второто, защото единъ отъ бандата се предаде.

Министър-председател А. Ляпчевъ: И защото пазахме.

Б. Смиловъ (нац. л.): Азъ питамъ друго нѣщо: ако действително въ центъра на България се извърши единъ такъв актъ отъ пет души, какъ можа властѣта да не вземе всички мѣрки не само да бждатъ осуетени всичките по-нататъшни актове на тая банда, но да бжде уловена тя? Вие виждате, че следъ това злодеяние, което се извърши надъ състава на Севлиевиcкия съдъ, не се мина и единъ месецъ или по-малко време, и стана нападението на цѣль единъ влакъ — нѣщо, което не е ставало въ никоя друга държава!

Отъ сговориститѣ: А-а-а! (Възречения)

Министър-председател А. Ляпчевъ: Ставало е.

Б. Смиловъ (нац. л.): Г. Ляпчевъ! Вие считате, че това е ставало и другаде, и азъ признавамъ, че е ставало, но то е ставало въ едни свършено отдалечени времена и въ едни неуредени държави. Кажете ми, обаче, къде може да стане това днесъ въ уредения държави? Защо нашата администрация, за която държавата харчи толкова срдства, не можа да изпълни своя дългъ?

П. Якимовъ (д. сг.): И въ Нью-Йоркъ става това, г. Смиловъ.

Б. Смиловъ (нац. л.): Какво казахте?

П. Якимовъ (д. сг.): Напоследъкъ четохме, че въ Нью-Йоркъ, въ самия градъ, бѣ ограбена една банка отъ разбойници.

Б. Смиловъ (нац. л.): Да се извърши единъ отдѣлен актъ на кражба, азъ разбирамъ. И при все това бждете увѣрени, че нью-йоркската полиция сигурно ще улови крадцигъ. Но тукъ не става дума за единъ обикновенъ актъ на кражба, а, повтарямъ, става дума за единъ актъ, който въ основата си преследва строго опредѣлени политически цели, за единъ актъ, който цели не толкова да се обере нѣкой, а за единъ актъ, който иска да удари публичната властъ, да изложи престижа на властѣта зѣре и престижа на държавата вънъ.

И. Гавалюговъ (д. сг.): Тежко и горко, ако такива разбойници като Дочо Узуновъ уронятъ престижа на властѣта!

Б. Смиловъ (нац. л.): Г. Гавалюговъ! Тѣ сѣ разбойници. Никой не може да одобри тѣхното дѣло: въ формата и начина, по който те върши, това е едно злодеяние, но отъ политическо гледище — това е, което ни интересува — ...

Т. Кънчевъ (д. сг.): Нѣма политическо значение.

Б. Смиловъ (нац. л.): ... ние не можемъ да не осѣдимъ нашата полиция, че въ този случай не можа да изпълни своето назначение.

Т. Кънчевъ (д. сг.): Грѣшите, като придавате политическо значение на злодеянието имъ. Натърдчавате ги.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Стамболовъ петъ години гоня Яко въ сѣщитѣ мѣста и го улови въ едно кафене въ Цариградъ.

Б. Смиловъ (нац. л.): Виждате, че г. министър-председателъ се утѣшава. . .

Министър-председател А. Ляпчевъ: Не се утѣшавамъ, но пожеже Вие свалие държавата дотамъ, щото тя да бжде въ зависимостъ отъ нѣкои разбойници, позволете ми да Ви припомня единъ случай.

Б. Смиловъ (нац. л.): Г. министър-председателю! Вие се утѣшавате съ случая тукъ. . .

Министър-председател А. Ляпчевъ: Азъ не се утѣшавамъ. Такъв бабантъ не съмъ както нѣкои, които се третиратъ помежду си.

Б. Смиловъ (нац. л.): Вие ми правите възречение, че преди 15 или 20 години се появили други разбойнически банди, които били уловени следъ 6 години въ Цариградъ. Та това може ли да бжде аргументъ за туй, което става у насъ сега?

Министър-председател А. Ляпчевъ: Ами какао е?

Б. Смиловъ (нац. л.): Че въ Севлиево, въ центъра на Северна България, се посегна върху единъ цѣль сѣдийски съставъ — нѣщо, което въ никоя държава не е ставало — и полицията не успѣ да залови тѣзи бандити: нѣщо повече, тѣ успѣватъ да дойдатъ до границата и да нападнатъ наново единъ цѣль влакъ! И всичко това Вие отдавате на единъ обикновенъ актъ нѣ грабежъ — нищо повече! Ами самитѣ бандити оставатъ по труповѣтъ на жертвитѣ си бележки, съ които ви казватъ, че този актъ нѣма да спре, че това е било и ще бжде. Защото, г-да, ако това бѣше единъ самороденъ актъ, за пръвъ пътъ въ нашата страна, азъ бихъ оправдалъ администрацията, ами вече три-четири години става какъ ние при отварянето на всѣка сесия споримъ за вилнѣщото разбойничество. Ние искаме г. министърътъ на вътрешните работи да ни каже какво е направилъ, какъ е организиралъ полицията. Но вие виждате отъ последнитѣ актове, че нищо не се е направило.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Г. Смиловъ! Ще чуете, че презъ текущата година е имало най-малко разбойнически нападения.

Б. Смиловъ (нац. л.): Не. . .

Министър-председател А. Ляпчевъ: Да, ще чуете.

Б. Смиловъ (нац. л.): . . . имаше доста такива разбойнически нападения. Азъ предпочитамъ да бждатъ по количество много повече ония бандити, които нападатъ само съ целъ за обиръ, но азъ считамъ, че никога не трѣбва да се повтаря онова, което е станало съ обира на цѣль влакъ при Берковица.

Министър-председател А. Ляпчевъ: То е друго.

Б. Смиловъ (нац. л.): Ако така ще отождествявате и ако тъй леко ще погледнете на тия два акта, извършени напоследъкъ, тогава Вие сте правъ. Но азъ считамъ, г. г. народни представители, че въ дадения случай, когато тия хора оставятъ бележки върху труповѣтъ на своитѣ жертви, че това нѣщо ще продължава, че всѣка пролѣтъ и есень тѣ ще взематъ пушки и ще идатъ по кръстопътища и гори, и начинитѣ, по които тѣ действуватъ, показватъ че правителството досега нито е могло да разбере смисъла, нито пъкъ е обръщало внимание или, най-малко, е погледнало много леко върху единъ актъ съ такива голѣми последици за вътрешния редъ и за престижа на държавата. Защото, г. г. народни представители, да се избие единъ цѣль сѣдийски съставъ, нима вие мислите, че това се върши за обирването на сѣдитѣ? Или да се спре цѣль единъ влакъ, мислите ли, г. г. народни представители, че това става, за да се обератъ паритѣ на пасажеритѣ? Това е, за да се покаже друго. Тенденцията и целъта на тази банда е да се покаже, че тукъ властѣта е слаба, и заедно съ това да се убие нейниятъ престижъ външно. (Оживление всрдъ сговориститѣ) Че действително е слаба, азъ съмъ съгласенъ, защото, споредъ мене, една администрация на своето мѣсто, която има такава тѣсна връзка съ политиката и съ управлението, винаги трѣбва да притежава едно отъ най-голѣмитѣ качества — качеството на нейната активностъ. А това значи едно непрестанно бдение върху повѣренитѣ ѣ обществени интереси, това значи да умѣе да предотвратява

престъпленията и винаги да умѣ да улавя престъпниците. Азъ разбирамъ, ако не бѣше се предадъ единъ отъ разбойниците на същата банда, който издѣе още по-страшния замисълъ на бандата, да не можеше да се предотврати престъплението и да не се уловѣха разбойниците. Но единъ месецъ по-рано се предаде единъ отъ членоветъ на тази банда, защото заговорва неговата съвѣст, че би било ужасно да се хвърли въ дефилето на Искѣра единъ цѣлъ влакъ, който вози 1.000 пътници. И следъ единъ месецъ отъ предаването на разбойника се извърши ужасното престъпление надъ сѣда при Севлиево, и полицията не можа да се справи и да предотврати престъплението, въпрѣки знанието, че тая банда е тукъ, тя ще действа. Това е моята мисълъ.

Ето защо, г. г. народни представители, въ това отношение азъ считамъ, че не се е направило много нѣщо и че трѣбва да се направи; трѣбва да се организира административната властъ, за да застане на много по-голяма висота, защото винаги въ едно политическо общество ще има конфликти между властъ и граждани, винаги ще има тенденцията властта да прескача оная линия на равновесие, която е установена, и винаги тя ще прескача тая линия, но здравата рѣка на управлението всѣкога трѣбва да даде такава организация на администрацията, че винаги престъпленията да се предотвратяватъ и да се улавятъ престъпниците, ако престъплението се извърши.

И азъ съжалявамъ, г. г. народни представители, ако ние погледнемъ на този актъ като на единъ обикновенъ инцидентъ, който ще мине-замине, който времето ще излѣкува, че въобще времето ще дойде да облекчи нашитъ рани. Азъ не бихъ се съгласилъ съ оная мотивировка, която довчера се казваше, че това е резултатъ на една репресия отъ страна на администрацията върху гражданството. Имаше тукъ и друго едно обяснение, че причината за това сѣ икономическитъ условия на страната. Азъ казвамъ, че покрай тия косвени причини има и една друга причина, именно известни социални разбирания у насъ. Вие виждате, че у насъ има политически течения, които открито ви казватъ, че социалниятъ редъ въ тая страна е увехталъ, че трѣбва да се смѣни, той е гнилъ, непотрѣбенъ, ненуженъ. Ето източникътъ на едни причини, които действително тласкатъ, развиватъ и подпомагатъ явяването на такива банди, които действително позорятъ и управлението, и името на държавата предъ външния свѣтъ.

За мене една администрация, която е тѣсно свързана съ политиката, не може, г. г. народни представители, да се извини, особено сега, при съществуването на модерни съобщителни сръдства въ свършенната държава, че е въ невъзможностъ да изпълни своята задача, да предотврати престъпленията или да улови престъпниците. И азъ си задавамъ единъ въпросъ: ако утре действително това не стане, ако авторитѣ на севлиевския актъ не могатъ да се откриятъ, ако обирътъ на влака при Бокиловци не можеше да се предотврати и авторитѣ му да се уловятъ, ами че тия хора се окужаватъ, и не мислите ли, че ние нѣма да бждемъ сюрпризирани съ нѣщо по-лошо, съ нѣкое по-чудовищно, по-страшно злодеяние? Авторитѣ на тия злодеяния сѣ може би въ възторгъ отъ своята вилзка изъ страната и може би за прикритие на своята дейностъ намиратъ съмишленици и ятаци, които ги укриватъ — и това е вѣрно — но никакви обстоятелства не могатъ да извинятъ администрацията; тя не може да се извинява било съ ятаци, било съ укриватели, било съ всички условия, които помагатъ на разбойниците да извършватъ своята пакостна дейностъ. Администрацията така, както е организирана, при толкова бюджетни сръдства, които се изразходватъ, трѣбва да бжде винаги на своя постъ и да умѣ да предотвратява актове отъ подобно естество. Защото, повтарямъ, г. г. народни представители, вие ще видите, че ще дойде пролѣтъ, и тѣ ще се явятъ пакъ, ще дойде есень, и тѣ пакъ ще се появятъ съ много по-чудовищни актове. Това не е предположение, а това е една истина. И става вече три години администрацията се намира лице съ лице срещу тѣзи актове на бандитѣ и абсолютно нищо не е направила, за да може да се изкоренятъ и да гарантира вътрешния редъ. Г. г. народни представители! При днешното политическо положение, въ което се намира България, азъ съмъ отъ онѣзи, които предпочитатъ винаги реда предъ каквото и да било безредице, защото най-голяма социална нужда днесъ е редътъ, отъ който ще излѣзе и правдата, и свободата, и развитието. Не се ли гарантира социалниятъ редъ, ние ще имаме залозитъ на едни обществени смущения, и нека да не се отдаваме на лековѣрието, че това сѣ преходни явления, които ще минатъ и ще заминатъ и които ще оставятъ само печалнитъ

следи на единъ разбойнически актъ, какъвто е севлиевскиятъ или обирътъ на трена. Разбойниците сами ни го казватъ, тѣ сами ни го съобщаватъ, че тази борба нѣма да спре, че тази борба ще продължава, че тази борба ще се развива. И понеже това е ставало въ продължение на три години, имаме всичко основание да предполагаеме, че това ще следва своето развитие, че това ще следва своя пътъ, а срещу него ние имаме една вътрешна властъ — позволете ми да го кажа — слаба.

Азъ пакъ повтарямъ, за мене е необяснимо и неоправдано какъ една администрация, на която е повѣрена защитата на общественитъ интереси, следъ като получи съобщение, че въ центъра на България се извършватъ такива чудовищни актове, не може при днешнитъ модерни съобщителни сръдства, съ каквито разполага администрацията на една държава, да успѣе да прегради пътя на разбойниците, да ги залови, и да бждатъ единъ пътъ завинаги отстранени отъ това поле на действие, въ което тѣ се считатъ, че сѣ напълно свободни и напълно господари.

Така щото, г. г. народни представители, по какви съображения правителството не е намѣрило за нужно да вмѣсти поне две думи въ отговора на тронното слово за вътрешното положение на страната, когато виждаме, че преживяваме сериозни актове, не знаемъ. Но азъ считамъ, че правителството бѣше длъжно да каже две думи. И ако то счита, че вътрешната сигурностъ е гарантирана, ако спокойствието е циментирано ако всичко това е заздравено, че вътрешното положение е цвѣтущо, толкова по-добре щѣше да бжде за правителството, ако бѣше отбелязало това съ две думи въ отговора на тронното слово. Защо не се казва това, обаче? Може би затова защото тѣзи терористи намѣриха приемъ въ една съседна държава. И днесъ, както е известно това на насъ и на българското общество, тѣзи банди, които прескачатъ границата, стоятъ тамъ, въ тая съседна държава. Но какво мисли да направи българското правителство, то трѣбва да каже на народното представителство. То трѣбва да каже: не мисли ли да ги изиска? Защото достатъчно такива престъпници се изискаха и даха отъ българското правителство. И българското правителство трѣбва да поиска тѣзи хора. Тѣ сѣ известни. Че на кого не е известно, че идватъ отъ една съседна държава, че тѣ сѣ екипирани, че тѣ сѣ снабдени съ модерно облѣкло и оржие въ тая държава, че тѣхното преминаване се улеснява отъ постоветъ на тая държава? И тукъ азъ мога да кажа, че единъ такъвъ актъ може да попадне и въ грижата на министъра на външнитъ работи. Но ние досега нищо не сме направили, нищо не сме изискали. И, може би, винаги по мотивъ да не дразнимъ тази държава, да не би, поради особено деликатното политическо положение, въ което се намираме, да разсърдимъ нѣкакъ си нашия съседъ, ние сме намирали за по-добре да мълчимъ, за да бжде той винаги доволенъ; ние даже едно право по международнитъ начала не смѣемъ да осъществимъ. Та нима, г. г. народни представители, е чуждо вече за свѣта или за българското общество, или за насъ, че всѣка пролѣтъ, всѣка есень границитъ на тая държава се отварятъ, и тѣзи банди влизатъ у насъ свободно, че тѣ се въоръжаватъ отъ тамъ, че тѣ се екипиратъ отъ тамъ? Следователно, правителството има като първа длъжностъ — да не допуска тѣзи отношения между дветъ държави. Та нима ние ще мислимъ само да говоримъ за Общество на народитъ и за други институти, за които по-нататъкъ ще кажа нѣколко думи? При такива едни отношения нашиятъ министъръ на външнитъ работи не може да намѣри защита, защото това сѣ едни систематически, едни редовни отношения, но тѣ най-сетне трѣбва да намѣрятъ едно противодействие на българското правителство, за да може да се предотвратятъ източниците, целящи вътрешното смущение и излагане вътрешната сигурностъ.

Г. г. народни представители! Въ вътрешната политика на страната, освенъ разбойничеството, има и другъ единъ фактъ, който трѣбва да привлѣче вниманието както на народното представителство, така и на правителството. Този фактъ е тѣй наречената корупция. Въ това отношение като-че-ли у насъ има единъ общественъ духъ. Като-че-ли човѣкъ може да каже, какво днесъ духътъ на времето е общественитъ служителъ да се подкупва, да си продава съвѣстѣта? Чувството на дългъ днесъ го нѣма. Надникнете въ окръжнитъ сѣдилища, и вие ще видите, че тамъ се намиратъ може би повече отъ 3.000 дѣла на чиновници, на служители на държавата, на които сѣ били повѣрени държавни суми и сѣ ги злоупотрѣбили. И това е само за ония, на които е направена ревизия и престъпленията на които сѣ открити. Не дай, Боже, да се извърши

една генерална, обща ревизия на всички онѝзи държавни служители, на които сѫ повѣрени държавни суми — не знамъ дали, при този общъ духъ на времето, повече отъ две трети отъ тѣхъ не биха се оказали задължени за паритѣ, които имъ сѫ повѣрени. Корупцията е една страшна язва, която обхваща държавния организъмъ. Но нищо не се прави за нейното премахване. Не е достатъчно, г. г. народни представители, да се взематъ само процесуални мѣрки, каквито министърътъ на правосъдието предвижда въ законопроекта за гражданското производство, за непременното задържане на този, който злоупотрѣби държавни суми. Корупцията е едно обществено зло, което сериозно трѣбва да привлече вниманието на правителството. Въ размѣритѣ, въ които това зло е развито, и по начина, по който се извършва, то е единъ страшенъ белегъ за раздрусването на онази обществена дисциплина, на она общественъ дългъ, който, ако действително прогние, ние въ скоро време ще се намѣримъ въ едно много тежко положение. Азъ не зная дали днесъ въобще държавниятъ служителъ, на когото държавата е повѣрила пари, е съ същото чувство за дългъ, както въ миналото. Това е чудо! И азъ пакъ повтарямъ, г. г. народни представители, отидете и надникнете въ сѣдилищата да видите какъ масово дѣла се завеждатъ срещу чиновници, заемащи отъ най-долните до най-високитѣ постове. Обаче това зло остава прикрито, то не загрижва правителството. Привиделството трѣбва да се замисли много сериозно, защото нѣма нищо по-страшно въ живота на една държава отъ това, когато нейниятъ организъмъ, когао нейнитѣ представители въ малкитѣ колеѣца на цѣлата държавна система бждатъ зараени отъ тая корупция, която ще прогние подпоритѣ, на които сѫ сложени сигурността и развитието на българската държава.

Г. г. народни представители! Въ вътрешната политика на страната има и другъ единъ фактъ — това сѫ убийствата, които станали напоследѣтъ у насъ, изхождащи отъ известната вамъ организация. Тия убийства сѫ действително единъ печаленъ фактъ, който може да извика съжаление у всѣки единъ българинъ. Ние тукъ не можемъ да си представимъ какъ може да се отиде дотамъ, щото сѫ парабелумъ да се решаватъ конфликтитѣ на една организация. Не знаемъ и причинитѣ за убийствата. Тази организация азъ не я коря, защото на нейното знаме е написано едно отъ най-свещенитѣ действия, каквито се изискватъ отъ нейнитѣ членове — „Свобода или смъртъ“. Тая организация се бори за правата на собствения си народъ. Тя се ръководи отъ единъ свещенъ идеализъмъ. Никой не би трѣбвало да дрѣзне да укори или попрѣчи на съществуването и целитѣ на тази организация. Никоя чужда държава, по силата на международното право, не може да откаже гостоприемството си на единъ революционеръ, който се бори за свободата на своето отечество. И по-рано, когао Македония бѣше подъ турско владичество, такива революционери имаше и въ Гърция, и въ Сърбия, и у насъ; такива е имало въ всѣки страни, ще има и за въ бждеще, ще има и у насъ. И не само по силата на това международно начало ние можемъ и трѣбва да даваме гостоприемство на такива революционери, както и всѣка държава ще имъ даде такова, но и по силата на друго едно естествено право — защото тѣ сѫ българи и, като такива, намиратъ гостоприемство у насъ.

Но, ако, г. г. народни представители, целитѣ и задачитѣ на тая организация сѫ толкова върховни, отъ това не следва, че трѣбва тукъ, въ нашата държава, да ни се сервиратъ убийства отъ характеръ такъвъ, какъвто ги знаете всѣки. И съ нищо не може да се извини публичната властъ за тѣзи убийства: тя е длъжна да покровителствува живота на всѣки единъ неинъ гражданинъ, билъ той български или чуждъ подданикъ, билъ той революционеръ; тя трѣбва еднакво да защитава и да гарантира сигурността, живота на всѣки единъ неинъ гражданинъ. На какво се дължи това явление? Толкова убийства се извършиха по улицитѣ въ разнитѣ градове на България, обаче и до день днешенъ властѣта не можа да улови нито единъ отъ нападателитѣ, нито единъ отъ тия, които извършиха убийства, и да ги изправи на подсъдимата скамейка да отговарятъ за дѣлата си. Властѣта у насъ се яви безсилна да гарантира живота на гражданитѣ, пребиваващи въ територията на българската държава.

Азъ съ това, г. г. народни представители, не искамъ да взема страна и да отида да изучавамъ причинитѣ на тѣзи убийства. То не е моя работа. Никой нѣма право и не трѣбва да се допуска да взема страна въ спороветѣ въ Македонската революционна организация. Този, който иска да знае кои сѫ причинитѣ за убийствата, да отиде тамъ, да стане неинъ членъ. Но когао тукъ, въ българската дър-

жава, на обществото се сервиратъ подобни убийства, властѣта има задължението да гарантира живота на всѣки единъ български гражданинъ и когао животътъ му бжде покосенъ, убийцитѣ трѣбва да бждатъ заловени и изправени на съответното мѣсто. Азъ констатирамъ тукъ слабостѣта на властѣта — че ние нѣмаме нито единъ случай при толкова честитѣ убийства на залавяне и на изправяне на убийцитѣ въ сѣда да отговарятъ предъ законитѣ въ тази страна. И вие се чудите защо обществото гледа на властѣта като на властъ, която не е на своето мѣсто, като на властъ, която не може да стговори на своето предназначение!

Ето защо, г. г. народни представители, вътрешното положение на държавата е лошо, и азъ считамъ, че правителството бѣше длъжно да спомене за него, ако не обширно, то поне съ две-три думи, въ отговора на тронното слово, за да чуемъ неговото мнение по тѣзи събития отъ живота на държавата. Тѣ трѣбваше да бждатъ отбелязани въ отговора на тронното слово, за да може да се даде възможностъ на народното представителство да упражни она общъ контролъ, който Парламентътъ има върху изпълнителната властъ. Защо това нѣщо не стори правителството? Азъ бихъ помолилъ г. министъръ-председателя и министъръ на вътрешнитѣ работи, когао ще отговаря на всѣки оратори, да удовлетвори и нашето искане — да каже: защо именно правителството мълчи, въздържа се и не казва нищо по своята вътрешна политика?

Министъръ-председатель А. Ляпчевъ: То остава вие да го кажете.

Б. Смиловъ (нац. л.): Защо да го кажемъ ние? Вие ще го кажете. Вие сте министъръ-председатель и министъръ на вътрешнитѣ работи и трѣбва не само съгласно традицията, но и съгласно конституционното нареждане, да ни кажете въ отговора на тронното слово какви сѫ Вашитѣ активи на управлението.

Министъръ-председатель А. Ляпчевъ: Вие ще ги кажете.

Б. Смиловъ (нац. л.): Азъ зная, че вие имате куража на управлението; вие сте единъ старъ държавникъ и нѣма да се побоятъ отъ това, което вършите като правителство, но ще ни кажете сега защо въ този моментъ не намѣрихте въ себе си куражъ да кажете въ отговора на тронното слово поне една дума за вътрешното положение, стабилно ли е, или е лошо.

Министъръ-председатель А. Ляпчевъ: За Дочо Узуновъ ли да кажа?

Б. Смиловъ (нац. л.): Вие се смѣете сега на Дочо Узуновъ!

Министъръ-председатель А. Ляпчевъ: Азъ се смѣя много сериозно.

Б. Смиловъ (нац. л.): Ще се смѣете и на мене, но когао изпаднете предъ по-страшни атентати, тогава ще се замислите. Запомнете моитѣ думи, че вие ще бждете единствениятъ отговорници, ако въ бждеще се развиятъ актове отъ подобенъ масщабъ, които да увредятъ сигурността на страната.

Министъръ-председатель А. Ляпчевъ: Мене могатъ да увредятъ, но сигурността нѣма да увредятъ.

Б. Смиловъ (нац. л.): Тѣ Васъ не искатъ да увредятъ.

Министъръ-председатель А. Ляпчевъ: Не съмъ страхопъзльо, да взема да се боя за себе си и да хвърля цѣлата страна въ страхъ и тревога. Това го нѣма въ мене. Но продължавайте речта си.

Б. Смиловъ (нац. л.): Вие сега мислите, че като стоите съ скръстени ръце предъ тѣзи скръбни факти . . .

Министъръ-председатель А. Ляпчевъ: Дали стоя или не съ скръстени ръце, не зная, но зная, че всичката тая гной, която е резултатъ отъ толкова нещастия въ тая страна и се прелива и тече, е намалѣла до минимумъ, и нѣма да бжде далечъ моментътъ, когао тя окончателно ще се изгони отъ здравия организъмъ на българския народъ. (Ржкоплѣскания отъ говориститѣ) Не искамъ да я заприщвамъ и да създавамъ нови катастрофи.

Б. Смиловъ (нац. л): Това е само фраза.

Министъръ-председател А. Ляпчевъ: Не е фраза, а здрава политика.

Б. Смиловъ (нац. л): Фактитъ Ви опровергаватъ.

Министъръ-председател А. Ляпчевъ: Днесъ тѣзи (Сочи земледѣлцитѣ) иматъ конгреса си въ София. Видѣхте ли ги? Това показва, че сигурността е прегарантирана. (Оживление всрѣдъ земледѣлцитѣ)

Г. Енчевъ (з. в): Азъ мисля, че София се радва, като ни вижда днесъ на конгресъ.

Министъръ-председател А. Ляпчевъ: Радва се, радва се, но има и друга една страница . . .

Б. Смиловъ (нац. л): Ако бѣше така г. г. народни представители, азъ напълно бихъ аплодиралъ г. министъръ-председателя. Но азъ съжалявамъ, г. министъръ-председателю, че като министъръ на вътрешнитѣ работи се отнасяте така леко къмъ едни нѣща, които, забележете, утре може да следватъ своя ходъ. Досега никой пѣтъ българскиятъ народъ не бѣше изпадалъ предъ факти, като убийството при Севлиево и обира на влака при Бокиловци. Ако утре това се разрази въ други терористически актове . . .

Министъръ-председател А. Ляпчевъ: Много малко помните, г. Смиловъ.

Б. Смиловъ (нац. л): Помня много добре. — За да не се излага Вашата полиция, тя трѣбваше да бѣде годна да улови бандата, която извърши севлиевското злодеяние.

Министъръ-председател А. Ляпчевъ: Полицията въ цѣлъ свѣтъ има това нещастие: когато улови нѣкой разбойникъ, всички мѣчатъ, когато не го улови — крещатъ. А тя пакъ ще го улови. Така е не само въ България, а въ цѣлъ свѣтъ.

Б. Смиловъ (нац. л): Не сме ние, които ще говоримъ отъ злорадство или по други партизански съображения.

Министъръ-председател А. Ляпчевъ: Не отъ злорадство, а нѣщо обикновено е: уловенъ ли е разбойникътъ — свършена работа, а ако не е уловенъ, тогава викатъ, правятъ гюрултия. Но ще уловятъ и него.

Б. Смиловъ (нац. л): Какъ можете, като министъръ на вътрешнитѣ работи, да давате такова значение на тия факти? Азъ не зная презъ последнитѣ три години да е станало у насъ нѣщо по-важно, по-капитално отъ избиването на севлиевскитѣ сѣдми и обираването на цѣлъ влакъ при Бокиловци. Какво искате да стане, за да може да се смуги и обществото, и Парламентътъ, та да се смугитъ и Вие?

Министъръ-председател А. Ляпчевъ: Да не ставатъ ония работи, които станаха въ кафене „Молле“.

Б. Смиловъ (нац. л): Това сѣ незначителни факти.

Министъръ-председател А. Ляпчевъ: Тѣ сѣ сѣщо проявление на едно болно време.

Б. Смиловъ (нац. л): Азъ съжалявамъ, че министъръ-председателътъ и министъръ на вътрешнитѣ работи може да се задоволява съ такива възражения.

И азъ пакъ питамъ: какво повече трѣбва да стане отъ това, което стана, за да привлече Вашето внимание и вниманието на българския Парламентъ?

Министъръ-председател А. Ляпчевъ: Моето внимание е привлечено.

Б. Смиловъ (нац. л): Чакате да Ви улучи куршумътъ при Айрене ли?

Министъръ-председател А. Ляпчевъ: Може и това да се случи.

Б. Смиловъ (нац. л): Азъ много съжалявамъ, че може да се отговаря съ такова спокойствие и съ незначитане на тѣзи факти, които криятъ толкова страшни последици за сигурността на държавата. Щомъ Вие вземате такова ста-

новище и щомъ не намѣрихте за нужно да отбележите въ отговора на тронното слово значението на тѣзи факти, азъ се страхувамъ, че като дойде нова пролѣтъ, г. министъръ-председателю — ние ще живѣемъ, Вие ще управлявате, може би, а тѣ, знаете, че сѣ като прелетни птици, идватъ и отлитатъ — може действително да стане нѣщо по-страшно. А моето въображение не може да си представи нѣщо по-страшно отъ онова, което стана при Севлиево. Покушения надъ отдѣлни политически лица сѣ извършвани; покушения надъ отдѣлни граждани сѣ извършвани; покушения надъ полицейски органи, надъ секретарь-бирници сѣ извършвани, но азъ не зная въ историята на никоя държава . . .

Министъръ-председател А. Ляпчевъ: Свѣтътъ е много голѣмъ, г. Смиловъ.

Б. Смиловъ (нац. л): . . . да се е посегнало на сѣдебната властъ.

Министъръ-председател А. Ляпчевъ: Тѣ не бѣха отишли за сѣдебната властъ, а да обиратъ хора. Попаднаха имъ сѣдми, и ги избиха.

Б. Смиловъ (нац. л): Не.

Министъръ-председател А. Ляпчевъ: Хайде де!

Б. Смиловъ (нац. л): На гърдитѣ на застреляния прокуроръ е била намѣрена плакарда, отъ която се вижда, че тѣ сѣ причакали тѣмко сѣда, който отивалъ по дѣла, че тѣ сѣ искали да заловятъ и убиятъ тѣмко онѣзи, които сѣ представители на сѣдебната властъ.

Министъръ-председател А. Ляпчевъ: Тѣ трѣбва да Ви дадатъ благодарственъ адресъ, че сега се занимавате съ тѣхъ!

Б. Смиловъ (нац. л): За пръвъ пѣтъ у насъ се нанасятъ удари на това съсловие, което бѣше извикало поне уважението и респекта на всѣки гражданинъ въ България. Нашата сѣдебна властъ досега си е извоювала едно велико-лепно положение въ съзнанието на обществото, защото изпълнява своя дългъ, защото тя е най-непокуварената, най-чистата властъ, каквато нашиятъ публиченъ животъ знае. И Вие сега ще отрицате, ще умаловажавате значението на тоя актъ, на това злодеяние!

Министъръ-председател А. Ляпчевъ: Не го умаловажавамъ, но казвамъ, че това е единъ разбойнически актъ, който не е ималъ за цель сѣдмитѣ.

Б. Смиловъ (нац. л): Признавамъ, г. Ляпчевъ.

Министъръ-председател А. Ляпчевъ: Ами че разбойникътъ прави ли разлика какъвъ е този и какъвъ е онзи? За нещастие, единъ отъ пѣтницитѣ казалъ, че е прокуроръ и, его ти, разбойниците решили: „Тѣй ли? Прокуроръ ли си? Тѣмко си ни падналъ“. Това е историята, това е фактътъ.

Б. Смиловъ (нац. л): Тѣй да обяснявате факта на журналиститѣ — разбирамъ, но да дойдете да го обяснявате така предъ българския Парламентъ — това не го разбирамъ.

Министъръ-председател А. Ляпчевъ: Азъ не обяснявамъ, а Ви цитирамъ сведения отъ дознанието.

Б. Смиловъ (нац. л): Какво ще цитирате дознанието! Съобщете фактитѣ tel-quel, каквито сѣ. На това спиране на единъ влакъ Вие не можете да му дадете значението на разбойничеството отъ преди 30 години, което често пѣти цитирате, или въобще на едно обикновено разбойничество.

Министъръ-председател А. Ляпчевъ: На сѣщото мѣсто, преди нѣколко години, сѣщо тѣй бѣ спрѣнъ единъ влакъ, само че тогава се намѣри единъ околийски началникъ — който сега, за нещастие, лежи на смъртно легло — единъ човѣкъ на дълга, дръпна револвера си, и разбойникитѣ се разбѣгаха. Не се намѣри, обаче, такъвъ човѣкъ въ с. Бокиловци, лето влакътъ спира една минута, а самото село е на 8 километра вътре въ Балкана. Спрѣли влака и обирали хората! Това е то!

Н. Андреевъ (р): Кжле ставатъ другадѣ тия чудеса? Това никжде другадѣ не става!

Министър-председател А. Ляпчев: Никакво чудо! Това е единъ разбойнически актъ.

И. Гавалюговъ (д. сг): Презъ дружбашко време двама души разбойници обираха цѣли колони каруци.

Н. Андреевъ (р): Вие възстановихте напълно безчинствата на дружбашитѣ.

И. Гавалюговъ (д. сг): Днесъ разбойницитѣ сж пакъ дружбашаи.

Б. Смиловъ (нац. л): Обяснението на г. министра на вътрешнитѣ работи ми дава основание да си обясня защо въ отговора на тронното слово не се споменава нищо по вътрешната политика, защо тѣзи актове, било на корупции, било на злодеяния, . . .

Министър-председател А. Ляпчев: За какви корупции приказвате? Вие поне, като адвокатъ, знаете дѣлата въ сѣдилищата. Значи, властта открива корупцията и тя заведе дѣла.

Б. Смиловъ (нац. л): Но, г. министър-председателю, щомъ като въ сѣдилищата на една държава могатъ да се намѣрятъ повече отъ 3 000 дѣла за подкупи, за продадени свѣсти на чиновници, . . .

Министър-председател А. Ляпчев: Това е навсѣкжде така — следъ тия нещастни катастрофи.

Б. Смиловъ (нац. л): . . . нима това явление не Ви загрижва?

Министър-председател А. Ляпчев: Загрижва ме, но то е резултатъ отъ нещастната война. И позволете ми да не говоря повече, защото не Вие ще бждете правъ.

Б. Смиловъ (нац. л): Азъ бихъ желалъ да говорите.

Министър-председател А. Ляпчев: Тогава ще трѣбва да разказвамъ историята на България отъ 15 години насамъ. И тогава ще се разбере кой кому дължи.

И. Гавалюговъ (д. сг): (Къмъ оратора) По-голѣмата частъ отъ тия престѣпления сж отъ ваше време.

П. Стайновъ (д. сг): (Къмъ оратора) Поне Вие недейте говори по тоя въпросъ, защото вие, либералитѣ, бѣхте, които насадихте корупцията между чиновничеството и разбойничеството! Какъ можете да говорите Вие сега това?! Тукъ има хора, които принадлежатъ на по-почтени партии, и на тѣхъ по-прилича да говорятъ по тоя въпросъ.

Б. Смиловъ (нац. л): Азъ бихъ могълъ да направя единъ прегледъ, една ревизия на миналото, за да се види кой е насадилъ корупцията между чиновницитѣ. Ако 10 години следъ войната Вие, г. министре, идвате да обяснявате това явление, като пагубно послѣствие на войната, и че, следователно, този, който е водилъ войната, той е отговоренъ за корупцията, която, както ви казахъ, е обхванала цѣлото чиновничество, това остава за Ваша смѣтка. Вие тѣй разбирате този въпросъ и така го обяснявате. Но Вие не виждате ли, че всѣки день вестницитѣ изнасятъ факти на корупция?

Министър-председател А. Ляпчев: Следъ откритията на самата властъ. Отъ нея тѣ взематъ тия сведения. Властта открива виновницитѣ и тя ги дава на сѣдъ.

Б. Смиловъ (нац. л): Ама, г. Ляпчевъ, . . .

Министър-председател А. Ляпчев: Една властъ, която е корумпирана, тя мълчи.

Б. Смиловъ (нац. л): Не е работата да се намѣси прокурортъ, и да се задоволи, . . .

Министър-председател А. Ляпчев: Не се задоволявамъ, а продължавамъ да преследвамъ.

Б. Смиловъ (нац. л): . . . но, споредъ мене, Вашиятъ дългъ, дългътъ на правителството е не само да накара да се намѣси инспекторътъ, който ще ревизира тия чиновници, и прокурортъ, . . .

Министър-председател А. Ляпчев: Това вършимъ.

Б. Смиловъ (нац. л): . . . а е, като цѣрите положението, да намѣрите нуждното лѣкарство.

Министър-председател А. Ляпчев: И това вършимъ.

Б. Смиловъ (нац. л): Ако действително системата въ институциитѣ, ако учрежденията по своята организация и по своето устройство или ако нѣкакви други причини тласкатъ чиновничеството къмъ това падение, Вашъ дългъ е, Ваша първа грижа е да се заемете да преустройте цялостно тази държавна машина така, че да не може дѣжлавниятъ служителъ да бжде подкупванъ, да не може да продава той своята свѣсть. Това е моята мисль.

Г. г. народни представители! Отъ обясненията, които даде г. министърътъ на вътрешнитѣ работи, излиза, че той счита, какво тия злодеяния, които станаха напоследъкъ въ нашата страна, сж маловажни, сж незначителни, и, следователно, затуй не се е казало нищо въ отговора на тронното слово за тѣхъ. Та даже и да бжде тѣй — споредъ разбиранията на правителството — азъ мисля, че пакъ трѣбваше да се кажатъ поне две думи, а именно, че вътрешното положение е вече консолидирано, умиротворено, стабилизирано, че сигурность и редъ, правда и законность царятъ и т. н. Това поне трѣбваше да се каже, а не въ отговора на тронното слово въобще да се мълчи и да се не казва нищо, нито една дума — нѣщо, което не е ставало никога досега, г. г. народни представители! Азъ не знамъ досега тронна речъ или отговоръ на тронна речъ, която да не обхваща вътрешната политика, външната политика и стопанската, финансова политика на страната.

Но, както казахъ, мотивировката е дадена, и азъ ще се задоволя съ нея. Азъ искахъ да зная причинитѣ за това, и г. министърътъ ги обясни. Той счита тия факти за незначителни, за второстепенни, за маловажни.

Сега ще мина къмъ оная частъ отъ отговора на тронното слово, въ която се говори за външната политика на държавата. Тамъ е казано, че България е въ добри отношения съ всички държави. Това е то асж и цѣлото съдържание на тронното слово. По-нататкъ се казватъ още две фрази, а именно, че голѣми, съ обща известность държавници сж проникнати отъ желанието да организиратъ свѣтовния миръ, и че и България, която е проникната отъ сжщото желание за миръ, счита, че може да добие известни облекчения и придобивки, вървейки по пътя на мира. Това е то, г-да, отговорътъ на тронното слово.

Г. г. народни представители! Много пѣти тукъ сме се спирали и сме изказвали гледища по външната политика на правителството — съ която никога не сме били съгласни — и когато ние сме препоръчвали да се води друга политика, винаги сме били упрѣквани отъ г. министра на външнитѣ работи, който е отбивалъ тая политика съ единъ аргументъ: „Това е политика на бабаитство, политика на сербезлъкъ, политика на жбене“. И тѣй като специалнитѣ външни политически условия за България сж такива и такива, то не би трѣбвало по никакъвъ начинъ да се измѣня досегашниятъ курсъ на външната политика, курсъ, който действително билъ единъ отъ най-спасителнитѣ пѣтици на страната.

Нѣщо повече. Азъ си спомнямъ: миналата година, когато се разглеждаше бюджетопроектътъ на Министерството на външнитѣ работи и когато за пръвъ пѣтъ тукъ се подчерта на г. министра на външнитѣ работи, че се подготвя да се създаде една репарационна банка, че отъ силитѣ победителки се замисля репарационниятъ дългъ да се превърне отъ политически въ редовенъ търговски, г. министърътъ на външнитѣ работи скокна и заяви, че и да има такова нѣщо, народното представителство трѣбва да знае, че за интереситѣ на България се бди зорко отъ министра на външнитѣ работи и че правителството ще съумѣе всѣки пѣтъ да застане като стражъ въ защита на народнитѣ интереси.

Е добре, г. г. народни представители, ако бихме се задоволили да имаме само едни теоритически, общи, голословни разисквания по външната политика, може би такива едни възражения биха били прави. Но азъ искамъ да се ограничи въ фактитъ — които говорятъ повече — за да се види, че действително външното положение, въ което изпада страната, се дължи на политиката, която ние на времето нарекохме политика на раболепие, политика на сервилность.

Нека изоставя ония факти, съ които ние се занимаваме въ миналитѣ сесии на Народното събрание — има вече нови факти: кръвопролитията, които станаха на западната

ни граница по повод на двувластните имоти. Тамъ се издига десетки българи, и азъ не видяхъ правителството дори да протестира срещу този необикновен начинъ на разбиране отношенията между дветъ съседни държави.

(Председателското мѣсто заема председателятъ)

Вѣрно е, че у насъ най-много се е педирало за Обществото на народитѣ, винаги сме заявявали, че ценимъ този институтъ, защото България е имала най-голямъ интересъ отъ него, защото надеждата на българския народъ е, че отъ тамъ могатъ да изгрѣятъ лъжитѣ на правдата, които единъ день ще облѣятъ нашата измѣчена страна. Но същевременно, г. г. народни представители, ние казахме, че въ Женева — каквото и значение да се отдава на този международенъ институтъ — се само разисква и никога не се взематъ решения. Азъ не знамъ какъ е организирано и сложено Обществото на народитѣ, но азъ не знамъ досега да се е взело нѣкакво решение по нѣкой международенъ въпросъ, засѣгащъ която и да бѣде отъ държавитѣ. Тамъ се само говори, тамъ само се подхвърлятъ едни нравствени позиви и формули за усложнение на свѣта, но никога не се е идвало до едни опредѣлени решения по поводъ конкретни стѣлкновения между отдѣлните държави. Напротивъ, методътъ на тайната дипломация между отдѣлните държави се е следвалъ винаги; когато се появи нѣкой конфликтъ, този конфликтъ се урежда прѣко, лично между заинтересованитѣ държави. Никой пътъ не могатъ да се уреждатъ, както и да се сложатъ на разискване конкретните въпроси открито отъ заинтересованитѣ държави. Това се дължи на духа, на организацията, на назначението на Обществото на народитѣ.

Г. г. народни представители! Ние казахме, ние молихме на времето министра на външнитѣ работи на България да премине къмъ една по-смѣла, по активна политика въ защита на националните интереси на страната. Защото докато ние имаме единъ договоръ, който изпълнявахме и го изпълняваме даже повече, отколкото трѣбва; докато имаме претенции, които сѣмъ върхъ този договоръ, които сѣмъ вънъ отъ постановленията на тоя договоръ и въпрѣки това, българското правителство ги изпълнява, за да даде доказателство за своята лоялностъ, за своето миролюбие, за своята коректностъ, отъ противната страна сѣмъ щиятъ този договоръ не се изпълнява. Каго че ли чрезъ тая политика се мислѣше да се извоюватъ по-големи придобивки, по-големи облекчения.

Е добре, ето вече толкова години какъ нашата външна политика следва този пътъ — какво можахме ние да извоюваме? Ето инцидентитѣ на сръбско-българската граница, които не предизвикаха даже протеста на българското правителство предъ Обществото на народитѣ! За мене не е обяснима мотивировката на тия инциденти. Десетки българи сѣмъ изклани само за това, защото било предизвикано нѣкакво стѣлкновение, поради туй, че имотитѣ на тия българи се намирили на близко разстояние отъ границата! Или, сѣмъ други думи, понеже границата минава така, че дѣли къщата на стопанина отъ сайвана му, преминаването на единъ стопанинъ, който живѣе въ българска територия, въ неговия сайванъ, който се намира въ сръбска територия, дава поводъ да бѣждатъ убити десетки, да не кажа стотици българи! Всѣки отъ насъ разбира, че това е само единъ привиденъ мотивъ, че въ смѣнностъ не двувластните имоти и не минаването отъ едната на другата страна на границата е причината за нечуваното избиване на тия българи. Ние знаемъ какво се крие въ отношенията между България и Сърбия.

Но азъ питамъ: какво направи българското правителство — респективно г. министърътъ на външнитѣ работи — за да може да защити невинните български граждани отъ това посѣгателство? Задоволи ли се той да направи даже единъ протестъ тамъ, където трѣбва, за това, което никъде не е ставало и никъде не става?

Най-сетне, г. г. народни представители, при тази наша политика — която г. министърътъ на външнитѣ работи я бѣше характеризиралъ така: „Азъ водя политика съ всички и съ никого, т. е., въ своята политика имамъ за приятел само Обществото на народитѣ и никой другъ“ — ние изпаднахме въ туй положение, че когато въ Хагската конференция решавахъ въпроса за българските репарации, българското правителство бѣ изненадано, то не знаеше — то бѣше сюрпризирано. Азъ считамъ, че само това опущение, че само това бездействие — когато единъ министъръ на външнитѣ работи е билъ сюрпризиранъ отъ такъвъ фактъ, какъвто е решението на Хагската конференция за преценка на българските репарации — бѣше достатъченъ поводъ да се оттегли той отъ своя постъ, както поставятъ всички министри на външнитѣ работи въ другитѣ държави при подобни конкретни случаи.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Тогава трѣбваше и Бриянь, и Хендерсонъ да си дадатъ оставките, защото и тѣ бѣха сюрпризирани по тоя въпросъ. Ще имате случай да чуете. Интересна логика! Тогава, Вие нищо не знаете по Хагската конференция!

Б. Смиловъ (нац. л): Недейте говори така.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Вие не знаете по кой поводъ изникна въ Хагската конференция въпросътъ не за българските репарации, а за източните репарации — за репарациите на Австрия, Унгария и България.

Министъръ Ц. Бобошевски: И то единъ часъ преди да се закрие конференцията.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Ако това е било изненада за нашия министъръ на външнитѣ работи, то е било изненада и за другитѣ министри.

Б. Смиловъ (нац. л): Но Вие така сте го обяснявали. Понеже никой не е очаквалъ Германия да направи възражение. . .

Т. Кънчевъ (д. сг): Г. Смиловъ! Ако бѣхте дошли въ последното заседание на комисията по Министерството на външнитѣ работи, където г. Буровъ даде обяснения, Вие щѣхте да разберете тая работа.

Б. Смиловъ (нац. л): Г. Кънчевъ! Какво ще разбирамъ?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Е, щомъ нѣма какво да разбирате, то е друга работа.

Б. Смиловъ (нац. л): Министърътъ на външнитѣ работи има своя политика, той може да обяснява работитѣ, както намѣри за добре, но това не значи, че ние ще трѣбва да се задоволимъ съ неговитѣ обяснения. Г. министърътъ на външнитѣ работи дава едно обяснение, но г. министъръ-председателятъ разправя, че това било сюрпризъ за всички държави, не само за насъ, . . .

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Разбира се.

Б. Смиловъ (нац. л): . . . тъй като никой не е мислилъ да повдига въпросъ за източните репарации, . . .

Т. Кънчевъ (д. сг): Изненада е, защото не ни викаха тамъ.

Б. Смиловъ (нац. л): . . . и тъй като никой не е очаквалъ, че смѣтките ще бѣждатъ така поставени, че като се намалѣтъ германските репарации, съответната частъ ще се вземе отъ източните репарации, нима можете да мислите, г-да, че съ това ще може правителството да извини себе си?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Никой не ни е насилвалъ да търсимъ спогодбата. Ние можемъ само да бѣдемъ благодарни, че се е дошло до това — тѣ да ни предлагатъ спогодба.

Б. Смиловъ (нац. л): А-а-а, така!

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Така е, ами какъ е?

Б. Смиловъ (нац. л): Когато бѣхте запитани, защо именно сега, по инициатива на нашитѣ кредитори, става преценяване на българските репарации, Вие казахте: „Ние нѣмаме освенъ да благодаримъ; това е едно щастие за българското правителство“ . . .

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Разбира се.

Б. Смиловъ (нац. л): . . . „че нашитѣ кредитори по своя инициатива слагатъ въпроса за преценката на българските репарации“. И, както виждате, дожда да се до тамъ, тѣ да съобщатъ сега на българското правителство, че траншъ „Б“ се унищожава. Азъ бихъ предпочелъ, г. Ляпчевъ, даже траншъ „Б“ да не се унищожи, но никога да не се унищожи чл. 122 отъ договора за миръ, . . .

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Когато дойде редъ, ще говоримъ.

Б. Смиловъ (нац. л): . . . защото съ този членъ се запазва политическиятъ характеръ на българските репарации.

рации. Ако е унищожен транш „Б“ — който, впрочем, никога не може да бъде плащан — недейте мисли, че е постигнато голямо нещо. Нима вие мислите, че нашите кредитори не знаят, че от 1953 г., когато ще настъпят грамадните плащания по транш „Б“, те не ще могат да съберат тия суми от българското съкровище? Смътката е много ясна. Тя е достатъчно умни да знаят, че транш „Б“ е несъбираем, че по него се предвиждат едни колосални анюитети, които невъзможно е българското съкровище да покрива; и заради туй те го унищожават. Но пък като го унищожават, те искат да вземат онова, което може да бъде събираемо по транш „А“, а същевременно вече искат да запазят търговския, постоянния, банков характер на своето вземане, като даже ще предложат — и българското правителство може би ще приеме — да се заличи чл. 122 от Ньойския договор.

Ето защо, г. г. народни представители, аз предпочитам репарациите да останат даже така, както са уговорени по конвенцията от 1923 г., но въ никакъв случай чл. 122 от договора за мир да не бъде изтрите, защото съ изтриването на този текст каквито и анюитети да се уговорят, те остават, веднаж за винаги, непремънно събираеми и никакви политически условия, никакви изменения на условията на българската държава и на света не могат вече да променят размера на българските репарации.

Когато миналата година ние искаме от г. министра на външните работи да ни съобщи, има ли нещо върно в това, че се готвила една репарационна банка, че нашите кредитори се стремят да обърнат сегашното си репарационно вземане, което има политически характер, в търговско, г. министърът заяви, че правителството е на своя пост, то ще бди и ще защити народните интереси. Какво стана сега? Стана така, че българското правителство още не знае и не може да каже какво би могло да даде при преговорите, които днес стават в Париж. Нашите двама делегати, делегатите на българското правителство, съгхт, и аз не мога да разбера защо се крие и не ни се каже какво ние можем да дадем. Когато противната страна — кредиторите — излиза с конкретно спредѣлени, фиксирани суми, неужели българските делегати са нѣмали инструкции за единъ максимум на плащанията? Това нещо не се казва и българското общество справедливо е загрижено. Аз не мога да разбера защо българското правителство мълчи досега, защо то, което знае докъде се простира платежоспособността на българския народ, което знае колко би могло да се плати евентуално, нѣма кураж да опредѣли и да каже какво именно предлага. То мълчи по този въпрос. Ще чакаме, когато то намѣри удобния момент, да го каже.

Но, г. г. народни представители, онова, което може да се каже, то е едно, че по силата на тая политика, която г. министърът на външните работи бѣше възвестил — че прави политика сѣ никого, но сѣ всички — България при преговорите в Париж остана безъ приятели. Въ външната политика ние нѣмаме и не сме имали покровителството или симпатията на която и да е сила. Аз даже спсмяям декларацията на една велика сила — Италия — която чрезъ нейния министър-председател искаме само да види България развита, благоденствующа, силна, крепка, самостоятелна. Когато г. министърът вземе думата по отговора на тронното слово, може би ще ни обясни защо при последната конференция, когато той бѣше въ Париж, общественото мнение на Италия се изказа раздражено против насъ. България не била нѣкакъ си еднакво коректна, лоялна, сърдечна спрѣмо всички велики сили. Тамъ се очаквалъ даже да отиде нашиятъ министър на външните работи, обаче той избѣгвалъ да отиде — по съображения на своята външна политика, която той води — и ние дойдохме до тамъ, щото България въ всичките свои международни актове, където трѣбваше да се яви подготвена дипломатически сѣ приятели, остана безъ такива. И азъ вѣрвамъ, че това допринесе най-много за нещастното развитие на нашия репарационенъ въпросъ. Въ една отъ фазите на репарационния въпросъ, когато офертите бѣха много голѣми и непоносими, г. министър-председателъ казваше: „Най-сетне, ние ще отидемъ въ Хага“. Ако отидемъ въ Хага, ние ще отидемъ не да преговариме, а само да подпишемъ и да приемемъ онова, което силите-кредитори ще сервиратъ и ще предложатъ на българската делегация.

Това е ясно — защото тѣзи конференции, които се събиратъ, не решаватъ; предварително, чрезъ прѣки дипломатически актове се уреждатъ въпросите между спорящите държави и следъ това ще се събератъ въ Хага, където победените чисто и просто или ще подписватъ, или

пъкъ не ще приематъ опредѣления размеръ на репарациите отъ силите победителки.

Г. г. народни представители! Азъ вѣрвамъ, че ако досегашната политика на българското правителство бѣше смѣнена, ако тя бѣше политика на по-голяма активност, ако при толкова много моменти, въ толкова години, при толкова случаи се пледираше за намаление и отсрочка на българските репарации, даже и въ момента, когато се сключваха заемите, ние, може би, щѣхме да успѣемъ да добиемъ облекчение по репарациите. Може би българското правителство мисли да намалява валоризираниите довоенни заеми, защото въ договора за сключения прѣвъ заемъ — бѣжанския — има една клауза, която гарантира правото на България, ако се дскаже лошото финансово и икономическо положение на страната, да иска намаление на валоризираниите довоенни заеми, които сѣ течение на времето вървятъ тѣй же кресцендо, както вървятъ и репарациите. Но азъ въ това не вѣрвамъ, както не вѣрвахъ и въ аргумента на г. министър-председателя на времето, когато се сключваха първият и вторият заем. Най-важниятъ аргументъ бѣ: по съвета на великите сили ще вземемъ пари отъ тяхъ подъ форма на заемъ, та когато дойдатъ голѣмие анюитети следъ 1933 г., лихвите и погашенията на външните заеми ще изтласкатъ автоматически, само по себе си, репарационното плащане на втора линия, защото на първо мѣсто българската държава ще трѣбва да плаща новите следвоенни заеми. Ние се усъмнихме въ тая аргументация, защото дотогава никоя велика сила, заинтересована въ репарационните плащания, не даваше да се разбере, че е склонна да направи каквито да е облекчения по българските репарации. Вие ще сключите заеми, ще ги плащате, но наредъ сѣ тяхъ ще вървятъ и репарационните плащания.

Туй гледище на правителството, г. г. народни представители, мене никакъ не ме радва. Г. министър-председателъ и правителството може да се радватъ, че транш „Б“ е заличенъ. Той се заличава, защото е неизпълнимъ, защото въ 1953 г. кой знае какво ще настане. Вие виждате, че 10 години следъ войната Германия можа да наложи, ако не друго, то поне една икономическа ревизия на Версайския договоръ. Следъ други 10 години не се знае какво може да настане въ отношенията на държавите. И нашите кредитори много умно пиватъ, като запазватъ транш „А“ — онуй, което може да се вземе. И то се взема въ такива чудовишни размери, че азъ не знамъ следъ десетина години нашата държава на каква нишета и нѣмотия ще бѣде изложена.

Г. г. народни представители! Днесъ въ Обществото на народите се говори за организиране на мира — защото действително само тамъ се чуватъ такива велики формули. Та нима се прави нещо за да се организира този миръ? Та нима война значи само да противопоставишъ въоръженъ народъ срещу другъ въоръженъ народъ? Та нима миръ значи, когато една бедна, слаба, изтощена, обезоръжена държава, каквато е България, страдаща отъ вътрешни икономически и финансови бедствия, я обременяватъ още? Нима това не е война? Нима цивилизацията може спокойно да гледа това? Та нима българското правителство не може да измѣри достатъчно данни, за да увърси, да убеди държавите победителки, че онова, което се иска отъ българския народъ, не може да се плати, не затуй, защото въ невъзможността за плащане се крие нѣкаква помисълъ да се смути общия миръ или нѣкаква скрита идея за реваншъ, но затуй, защото той не може да го плати; смѣтките сѣ налице, финансовото и икономическо положение на България е ясно. Г. г. народни представители! Нѣма друга държава въ света, която да е дала такива пълни доказателства, че въ никакъвъ случай не мисли да урежда своите отношения сѣ свѣта сѣ силата на оръжието, като нашата. Ами това е ясно. И може би затуй, защото бѣхме лоялни повече, отколкото трѣбваше, всичко се вземаше отъ България. Азъ си спомнямъ едно време, въ 1923 г., покрай общите репарационни плащания се яви и една претенция отъ 350 милиона лева за изплащане на повредените вещи на сръбски подданици. Тогавъ българското правителство не можа да възрази и да каже поне, че тѣзи 350 милиона лева, които се искатъ, сѣ предвидени въ общите репарационни плащания и, следователно, искатъ ги два пѣти — нещо, което не бива да стане; имаше редъ други плащания, било за въглищата, било за мулетата, които възлизаха на 170—200 милиона лева. И сега, г. г. народни представители, дойдохме до това положение, което предсказахме — че онова, което се приказва въ Женева за организацията на мира, онова, което се приказва въ Франция — за ликвидация на войната, въ себе си крие мисълта да не допустне нито сѣ единъ квадратенъ сантиметъръ да бждатъ увредени интересите на победителите. Те намиратъ винаги формули — каквито днесъ се разна-

сятъ въ Женева — за да прикриятъ тѣзи страшни, груби материални интереси, защищавани въ вреда на единъ народъ лояленъ, миренъ, тихъ, поваленъ, сломенъ, който никога не може да увреди. Даже дойдохме до тамъ, че гръцкиятъ представителъ въ Парижъ — може би министърътъ на външните работи — ще ни го каже — сж педирали, че България е богата страна и може да понесе много повече отъ това, което експертитъ предлагатъ; и сж останали на особено мнение по тази цифра, която днесъ министър-председателятъ ни събщи — 12½ милиона златни франка.

Ето виждате, г. г. народни представители, че ако българската външна политика на времето бѣше активна, каквато бѣше политиката на Унгария и на Австрия, нѣмаше да дойдемъ до това положение. Ние обяхиме, че българскиятъ народъ остава лояленъ и честенъ платецъ, че той при всички обстоятелства ще плаща, и ето резултатитъ — пакъ всичко ще се вземе отъ насъ и пакъ облекчения ще се направятъ на другитъ две държави — Австрия и Унгария. Азъ считамъ, че по вина именно на външната ни политика положението на репарационния въпросъ е дошло до тази фаза; и азъ смѣтамъ, че единственото, най-изгодно и най-удобно разрешение на този въпросъ е: правителството да се оттегли и да даде възможност на нова власт, не въ такъвъ смисълъ, какъвто се педира въ вестниците — тя е една и сѣща власт — а на нови политически сили, на нова кръвъ, на нова енергия, да дойде да се справи съ положението и да извоюва максимумъ придобивки за българския народъ.

Г. г. народни представители! Азъ считамъ, че една 7-годишна власт, която се занимава съ разрешението на толкова важни проблеми отъ външенъ и вътрешенъ характеръ, се изтърква и не може да има успѣхъ. Ние сме хора; движението на проблемитъ много скоро изхабява кабинетни промѣни, особено по капиталнитъ проблеми, каквито сж репарациитъ и външната политика. У насъ, вие виждате вече 7-годишната машина на правителството да не върви; тя се е изтъркала. И азъ считамъ, че тъй, както вървятъ нѣщата, непременно ще трѣбва да дойде една нова власт, едно ново правителство, за да може съ нова енергия, съ нова вътрешна и външна политика да грабне българския корабъ отъ голѣмитъ вълни и го тикне въ едно спокойно и мирно пристанище.

Председателятъ: Има думата народниятъ представителъ г. Вълчо Даскаловъ.

В. Даскаловъ (д. ср): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Отъ редъ години у насъ, а особено напоследъкъ, много се говори за стопанска криза. Вниманието, което ѝ се отдава, е заслужено. Но азъ, който нѣма да се спирамъ върху този въпросъ — за стопанската криза — дължа да отбележа само, че така, както се освѣтлява отъ г. г. ораторитъ на опозицията, тя не се представя въ нейния истински образъ. Тя не е толкова страшна; не е страшенъ и дяволътъ толкова, както си го представяватъ хората, и както го рисуватъ. Стопанската криза, която действително се чувствува у насъ, се дължи и на това, че българскиятъ народъ е увеличилъ своитъ културни нужди, за удовлетворението на които се изискватъ и повече сръдства; а той още не е достигналъ съответното увеличение на производителността, за да може да покрива напълно тия свои нужди. Азъ зная, г. г. народни представители, че никой отъ насъ тукъ нѣма да застане на становището, че за да се избѣгне стопанската криза, ще трѣбва да върнемъ българския народъ назадъ, да намалимъ неговитъ нужди. Не! Управлението на Демократическия сговоръ се стреми да увеличи производителността въ широкитъ народни маси. И странно впечатление прави, че когато Демократическиятъ сговоръ, управлението, съ такива свръхъ усилия се стреми да я увеличи, тѣзи усилия не се признаватъ отъ опозицията.

Странно впечатление правятъ нѣкои речи по отговора на тронното слово. Нѣкои отъ опозиционнитъ оратори издебнаха извънредно много; въистото да се занимаятъ обективно и по-спокойно съ голѣмия въпросъ, който днесъ интересува цѣлото българско общество — въпросътъ за репарациитъ — и да му дадатъ една по-правилна преценка, тѣ се залавятъ съ позицията и съ не знамъ какви други дреболии и съ това издебняватъ самата работа, издебняватъ онова, което трѣбва да се каже по отговора на тронното слово.

Азъ, както казахъ, нѣма да се спирамъ върху стопанската криза, защото въ сръдитъ на Демократическия сговоръ има доста компетентни сили, които съ авторитетъ могатъ да изнесатъ този въпросъ въ Парламента; нѣма да се спирамъ и върху репарационния въпросъ; но ще се

спра върху друго едно зло, което често пѣти се отминава мимоходомъ въ нашия Парламентъ и което действително заслужава нашето внимание: това е духовната и морална криза у насъ, която заплашва да обезличи духовния образъ на нашето племе. Ще се спра върху причинитъ, които я пораждатъ и върху усилията, полагани отъ правителството, за да бѣде тя преодоляна.

Вземайки думата по този въпросъ, азъ ще се възползувамъ отъ статията на нашия професоръ Асенъ Златаровъ, печатана въ в. „Литературенъ гласъ“, на тема: „Културна общественостъ“, за да посоча съ неговитъ думи онова, което той мисли за тази духовна криза. Професоръ Златаровъ казва: (Чете)

„Има нѣщо още по-страшно, което гнети страната ни, отколкото стопанската криза: това е духовното равнодушие, което е заседнало въ душитъ на гражданитъ. Нищо отъ проблемитъ на духа не ги вълнува! Театърътъ пусне издаствата на прочитни книги изнемогватъ, художественитъ изложби сж безъ посетители, дори на народнитъ четения, които въ началото събираха масово слушатели, почнаха да не се отзоваватъ. Общиятъ уровень на духовния интересъ пада все по-долу и по-долу.“

Не сподѣлямъ напълно възгледа на току-що цитирания професоръ, но въ всѣки случай той ми дава едно правилно напътствие за преценка на тази криза. И затова, спирайки се на причинитъ, които сж я породили, особено следъ войната, у насъ, азъ ще посоча и онѣзи общи причини, които сж общи не само за България, но и за високо-културнитъ страни въ Европа, тъй като нашиятъ ХХ вѣкъ преживява една обща духовна криза.

Въ подкрепа на това ще цитирамъ и мнението на италианския професоръ Джовани Папини, който, като говори за литературното безплодие въ Италия, търси причината въ особеността на италианския народъ и казва, че това е народъ отъ особняци и диктатори, а не хора, създадени за общественостъ, и че повечето отъ италианскитъ писатели пишатъ съчинения, които не сж по характера на италианския народъ. „И затова, казва той, днесъ въ Италия не е възможенъ нито единъ Шекспиръ, нито единъ Балзакъ“. Тѣзи причини, обаче, могатъ да важатъ специално за това, което вижда италианскиятъ писателъ въ своето отечество. Но има други причини, които се намекнаха още въ 1922 г. Когато всеизвестниятъ свѣтовенъ поетъ, индиецъ, Рабиндранатъ Тагоръ, обикаляше Европа, той тогава между другото, каза, че днешна Европа страда отъ това, че материалната култура е много превъзшла духовната. А пъкъ неотдавна починалиятъ френски скулпторъ Огюстъ Роденъ произнесе още по-тежка присъда на нашия вѣкъ. Той казва, че днешното човѣчество смѣта, че може безъ изкуство; то не иска повече да разсѣждава и да съзерцава; дълбокитъ висши истини сж му чужди, то иска да се наслаждава физически. „То нѣма що да прави, казва той, съ художницитъ“. Тѣзи думи на Роденъ може би да звучатъ за насъ малко парадоксално, защото той говори за общочовѣшкото семейство, въ което влиза Франция съ Парижъ, където толкова много е направено за изкуството и където толкова много изкуство има. Но Роденъ иска да посочи, че душата на човѣчеството днесъ се е промѣнила и че, направо казано, днешна културна Европа е станала почти бездушна.

Ако това е вѣрно за голѣмитъ страни, естествено, че то ще се е отразило така силно и върху насъ, защото ние живѣемъ една епоха на единъ материалистиченъ вой, една епоха, когато цѣлото наше съществуване е насочено именно къмъ материални завоевания. България, която и материално не е отишла много напредъ, попада подъ това влияние затова, защото въ нея липсва култура или, ако има такава, тя е много малко и не може да преодолѣе това голѣмо външно влияние. И азъ мисля, че култура липсва у насъ затова, защото нашитъ сурови политически нрави, нашата груба партизанщина е измѣстила на заденъ планъ носителитъ на духовнитъ ценности, онѣзи, които сж запазили въ сръдцето си Божията искра, а е дала предимство повече на сервилността, на грубото третиране на нѣщата въ нашия политически животъ.

Въ подкрепа на тѣзи си мисли ще ви прочета другъ цитатъ отъ сѣщата статия на сѣщия професоръ г. Златаровъ: (Чете)

„Само културната личностъ, въ чистото съзнание се пречупватъ тревогитъ, търсенията, успѣхитъ и условията на вѣка, да намѣри пѣтя къмъ истина и красота, само тая личностъ може да бѣде народенъ водачъ — водачъ съ стилъ, съ духъ, съ здравъ погледъ и обществена стойностъ. Защото сложнитъ задачи на нашето време не сж само „зако-нѣтъ за търсене и предлагане“ и „печалбата на капитала“, а възелъ въ който се преплитатъ устремитъ на поколения, родени да донесатъ на човѣка нѣщо по-хубаво отъ това,

що бѣха му подготвили вѣковетѣ, които докараха безумието на голѣмата война.

Културна общественост — това е крещещата нужда на племето ни.

И действително, г. г. народни представители, когато би се издѣло на тази трибуна да се говори на такава тема, на мнозина може да се види, че това е свършено излишно. Но нека си спомним неотдавнашната реч на английския президент Макдоналдъ, въ която той, говорейки именно на тази тема, казва, че днешниятъ общественъ трѣбва да се сблужи съ поезията и да се вдъхнови отъ прогреса на човѣчеството. Тази мисль той изразява точно съ следнитѣ думи: (Чете)

„Нѣма добро безъ поезия. Поезията лежи въ сърцето на човѣшкия култъ. Всѣко дете на улицата е поетъ. Политикътъ безъ поезия е празенъ, злоупотребенъ, водящъ къмъ гибелъ. И въ това именно е неизцѣрпимиятъ недостатѣкъ на старитѣ партии, че тѣ нѣматъ поетична чувствителностъ и съзнание. Ако въ тѣхъ бѣше имало малко поне отъ тоя магиченъ даръ, тѣ нѣмаше да създаватъ тази свѣтова бъркотия, а щѣха да ценятъ повече човѣшкия материалъ, съ който търгуваха тъй дълго. Нѣщо, отъ което днесъ най-много се нуждае свѣтътъ, е политическия и социаленъ Шекспиръ.“

Макдоналдъ, представителятъ на работническото въ най-великата европейска сила, човѣкъ съ крайно материалистични разбирания на живота, се спира къмъ тѣзи духовни качества, които липсватъ на днешния общественикъ.

У насъ хора, носители на духовни ценности, не липсватъ, обаче нѣма създадени още условия, при които тия хора да могатъ да развѣрнатъ напълно своята духовна енергия и да дадатъ онова на нацията, което тя чака отъ тѣхъ. Защото, както казахъ, приюмитѣ на политическия животъ у насъ създаватъ по-малко личности съ културна общественост, за която говори именно проф. Асенъ Златаревъ. Посрѣдственостъта изобилствува навсѣкѣде и се натрѣзва на всички. Въ това отношение режимътъ, който бѣше сваленъ на 9 юний, даде пълни доказателства за културно бездарие и липса на чувъ къмъ голѣмитѣ държавни въпроси у онѣзи, които тогава водѣха съдебнитѣ на нашата нация и които докараха единъ такава положение, когато българскиятъ народенъ духъ бѣше затворенъ като въ една студена крепостъ, обсаждана отъ дребното и вулгарното партизанство. И когато българскиятъ народенъ творчески духъ бѣше като предъ една пропасть, трѣбваше да дойде 9 юний, който като Мойсеевъ жезълъ да разсѣче нашето политическо море на две да изхвърли всичко непотрѣбно, което се бѣше настанило въ управлението. Режимътъ на Стамболийски бѣше приютитъ въ своето лоно всичко онова, което бѣ учило — недоучило, цѣлата оная карьеристична интелигенция, която бѣше неспособна за никаква смислена работа, която тичаше по кафенетата и се тровѣше отъ кръчмарската атмосфера, която търсѣше въ живота максимумъ удоволствия и минимумъ усилия, минимумъ трудъ, оная интелигенция, която Григорий Петровъ нарича интелигентна плесень.

К. Томовъ (з): Карай, не бой се!

В. Даскаловъ (д. сг): Има, безспорно, и изключения.

К. Томовъ (з): Много далечъ отивате Вие.

В. Даскаловъ (д. сг): Азъ цитирамъ мнение на единъ чужденецъ.

К. Томовъ (з): Като карате съ поезия, гледайте да не свършите съ проза.

В. Даскаловъ (д. сг): И затуй трѣбваше да се разчисти пътя къмъ едно духовно творчество. Демократическиятъ съговоръ пое този тежъкъ кръстъ. Той предприе редъ усилия, за да създаде преди всичко въ нашето общество, въ нашитѣ широки народни маси единъ по-другъ менталитетъ — не менталитетъ на насилие, на грубо партизанство, гонения и преследвания, а менталитетъ на организиране жизнената енергия на народа за творчество, та чрезъ честенъ трудъ, чрезъ просвѣта, българскиятъ народъ да може да създаде за себе си едно по-щастливо бъдеще. И затова се обърна внимание преди всичко на училището, на семейството, на читалището, на църквата и на театъра.

Като идвамъ до тия просвѣтни институти, които сѣ стълбове на творческия духъ, азъ ще се спра съ повечко внимание върху нашето просвѣтно дѣло, върху училището. Въпрѣки всичкитѣ усилия, които се правятъ отъ респективния министъръ или отъ Министерството на народното просвѣщение, остава една голѣма неизпълнена праз-

нота въ учебното дѣло у насъ, остава още много да се работи въ това направление, за да бѣде реформирана по-дълбоко просвѣтната система, защото често пѣти ние виждаме учителѣ да остава чуждъ на ученика, а ученикътъ — чуждъ на живота. А новото време иска хора съ инициатива, хора трудови, хора, които, излизайки отъ училището, сами да могатъ да водятъ себе си, а не както доскорѣ, на може би и днесъ, студентътъ, отъ постѣпването въ Университета до свършването му, да го водятъ, а като свърши Университета, да протѣга ръка къмъ държавата да го поеме и тя да го води въ живота. Нашата просвѣтна система е много близка до френската и ние сподѣляме много отъ послѣдствията на тази система.

И азъ, въ реда на тия мисли, ще цитирамъ мнението на Жюль Симонъ, бившъ министъръ и голѣмъ общественъ деецъ въ Франция, за френската просвѣтна система. Той казва: „Нашата просвѣтна система въ сѣщность не създава хора, а създава само лисансиета, доктори и пр“. А известниятъ социологъ и философъ Гюставъ льо Бонъ казва, че просвѣтната система въ Франция въ сѣщность понижавала интелигентността на обществото и разваля морала. Действително, тѣзи мисли на френския философъ и социологъ Гюставъ льо Бонъ може да звучатъ много крайно, но въ всѣки случай тѣ изразяватъ оная истина, която голѣмиятъ гостъ на България Рабиндранатъ Тагоръ каза за просвѣтната система въ Европа: „Тя въ повечето случаи изгонва красотата и живота отъ училището, защото ние правимъ една основна грѣшка, казва Тагоръ, като натрапваме на децата своя миръ, който е много далечъ, който е много различенъ отъ тѣхния миръ — мира на свободата“. И затова той, за да даде единъ голѣмъ примѣръ въ това направление, е създалъ въ Индия едно училище, където ученикътъ избира онова, което е подходящо за него, и което е по силитѣ му до го учи — едно училище, което е издигнато днесъ на такава висота, че най-голѣмитѣ мирови свѣтила четатъ отъ време на време лекции въ него.

Нашата просвѣтна система е претоварена прѣкомерно много съ излишна материя, която нашиятъ младежъ не може да усвои. Поради това, вмѣсто да се създаде единъ годенъ човѣкъ за живота, въ много случаи се създава човѣкъ негоденъ за живота. Следъ войната моралниятъ упадѣкъ въ обществото се засили и той заплашва да се превърне въ едно социално зло, което да отрови нашия общественъ организъмъ. Това най-силно се отразява върху просвѣтното дѣло, защото ние не можемъ да откъснемъ училището отъ този общественъ организъмъ и да го заградимъ съ китайска стена, тъй като то смучи своитѣ сокове именно отъ обществото. И затова голѣмитѣ грижи, които се налагатъ на правителството — и каквито то полата въ известно направление — сѣ именно да се оздрави морално, нравствено нашиятъ общественъ организъмъ. Това е единъ голѣмъ въпросъ, отъ който до голѣма степенъ ще зависи и нашето културно и духовно творчество.

Напослѣдъкъ нашата младежъ се увелича повече въ спорта, въ онова, което не допринася много за нейното духовно развитие, а по-скоро я кара да хаби повече време за своитѣ физически нужди, отколкото е необходимо това. Действително, спортътъ е една необходимостъ за младежъта, но затова именно сѣ юнашкитѣ организации, които, като даватъ здраво физическо възпитание на младежъта, насаждатъ въ нея и здраво патриотично чувство, което е толкова нужно за нашето болно време.

Припомнявамъ си писанията на Григорий Петровъ за възраждането на Финландия. И тамъ младежъта е била увлѣчена извънредно много въ спорта и апостолитѣ на духовното възраждане на тая страна е трѣбвало да взематъ всички мѣрки, за да я отклонятъ отъ тази крайностъ, защото, споредъ тѣхъ, това значело духовно оголяване на цѣлото покрѣпѣние. Ако това е така, ако и нашата младежъ е отишла толкова далечъ въ тази крайностъ, не е ли време да ѝ се посочи, че нейната задача не е толкова да ритатъ топка на високо, а е въ живота — да спомогне да се издигне на най-високата точка благосъстоянието на България, да стане тая младежъ двигателъ на нашия стопански, духовенъ и мораленъ животъ. Напѣтствия въ това отношение има и азъ смѣтамъ, че ще можемъ да предпазимъ нашата младежъ отъ такава крайностъ.

Напослѣдъкъ чета въ печата за нѣкакзи курсове по боксърство. Смѣтамъ, че за България, която има толкова други крещещи нужди и въ която младежъта е изоставила много отъ онова, което трѣбва да набави за себе си, не ще е толкова нужно да се въвежда и боксърство, което въ повечето случаи е изразъ, така да кажа, на умствена грубостъ.

Ние трѣбва да организираме нашата творческа енергия и да изразходваме всички онѣзи оскѣдни срѣдства, съ които разполага държавата, именно за да издигнемъ на-

шитѣ просвѣтни институти; и ако това, което се е давало досега, е малко, то трѣбва да се увеличи. Въ една беседа съ единѣ отъ нашитѣ професори, между другото, той ми каза: „Университетската библиотека, поради липса на срѣдства, отъ 10 години насамъ не е изписвала нито една книга“. Това е единъ много изразителенъ фактъ, който говори, колко малко се грижимъ за българската наука. Българскитѣ учени иматъ амбицията да издигатъ и българската наука, която именно дава голѣма духовна храна на нацията. „Нашата служба“ — казва този професоръ — „гладува“, т. е. науката духовно гладува. Този фактъ говори, че ние даваме много малко за този най-голѣмъ просвѣтенъ институтъ у насъ — Университетъ. „Да не говоримъ“ — казва сѣщиятъ професоръ — „за вещественитѣ разходи, за уредитѣ и за всичко онова, което е нужно особено на нашитѣ учени по експерименталнитѣ науки за чисто научни цели, за разрешаване на научни проблеми. Ние сме професори, но често пѣти сме и тенекеджии, защото всѣка скупена частъ на нѣкой апаратъ ние сами трѣбва да я коѣмъ и поправимъ поради липса на срѣдства“.

Независимо отъ това, грижитѣ, които се полагатъ понастоящемъ за читалищата въ провинцията, не даватъ още она резултатъ, който се очаква отъ тѣхъ. Причината на това, смѣтамъ, е сѣщата тази оскѣдица на материални срѣдства, която се чувствува въ Университетъ. Какво да говоримъ за читалищата въ дълбоката провинция? А читалищата трѣбва да изиграятъ голѣма роля въ духовното превъзпитание на нашия народъ и, заедно съ провинциалнитѣ театри, да станатъ културно огнище, около което да се прибере нашата интелигенция и да се задържи тамъ, за да работи за по-висши цели и духовни постижения на нацията.

Въпрѣки всички тѣзи констатации, азъ не губя вѣра, че българскиятъ народъ ще излѣзе отъ това безразлично отнасяне къмъ духа, въ което бѣше поставенъ презъ режима на миналото, и ще се отърси отъ всичко това, ако у насъ действително се положатъ по-сериозни усилия, за да се установятъ условия, които да създаватъ хора съ по-голѣмъ усѣтъ къмъ общественитѣ работи, съ единъ поетиченъ ударъ, както казва Макдоналдъ, хора, които виждатъ по-далече въ бъдещето, хора, на които всичкитѣ задачи, които тѣ преследватъ, сѣ ясно поставени предъ тѣхъ, хора, които сѣ огледало на всички народни тежненија, на всичко онова, отъ което страда и къмъ което се стреми нашиятъ народъ. Такива хора, смѣтамъ, не липсватъ въ срѣдитѣ на дневното управление, въ срѣдитѣ на Демократическия съговоръ. Но, за да бѣда справедливъ, трѣбва да кажа, че тѣ не липсватъ и въ срѣдитѣ на нѣкои опозиционни партии.

Като казвамъ, обаче, това, не мога да отмина да не подчертая безъ особена болезненостъ това, че представителтъ на една отъ тѣзи партии, когато преди малко говори отъ туй мѣсто и съ такъвъ жаръ се нахвърли върху начина, по който се разрешава нашиятъ репарационенъ въпросъ, имаше това голѣмо тупе да вини дневното правителство, а да не се обърне назадъ и да види какво сѣ направили тѣхнитѣ хора въ миналото, за да наложатъ този голѣмъ товаръ на българския народъ. Не сѣ ли хората на тази партия, които изнасилиха Парламента, за да вкарагъ България въ една разсипателна война, и то въ време, когато тукъ имаше силна и просвѣтена опозиция, която даваше указания, къде трѣбва да върви българскиятъ народъ — именно че той трѣбва да се отладе изключително на своето мирно и културно създаване? Сега хората на тази партия идатъ съ всички си тепеозлукъ да винятъ онѣзи, които се мжчатъ да пѣрятъ тази голѣма рана, нанесена на българския народъ именно отъ тѣхъ. Това говори, че нашиятъ общественикъ не въ всички политически срѣди у насъ се е издигналъ достатъчно надъ дребнавостта, надъ егоизма на живота, за да може да вижда нѣщата правилно, въ тѣхния истински образъ. И неотдавнашитѣ скандали, които станаха въ постоянното присѣствие на тая партия, и онова, което стана въ Пловдивъ, кѣдегто сопата се замѣни съ парабелума, не говори ли, г. г. народни представители, че въ висшитѣ кръгове и между голѣмитѣ и малки представители на това политическо течение има духовна нищета?

Г. Юртовъ (нац. л): И вие ще дойдете до тоя редъ. Нали сте петъ племена!

Председателъ: (Звъни)

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Следъ Мохамеда нѣма пророци.

Д. Нейковъ (с. д): Вие ги амнистирахте.

В. Даскаловъ (д. ср): Затънали въ партизанското блато, въ разпразнитѣ си тѣ не могатъ да оправятъ себе си, а иматъ тупето да излизатъ отъ трибунага на Народното събрание, за да претендиратъ да помагъ управлението днесъ на България! Българскиятъ народъ, обаче, има единъ здравъ инстинктъ и той е способенъ да мине по периферията на пропагандата, по нейния рѣбъ, безъ да падне въ тази пропастъ; да налучка правия пѣтъ, безъ да се подладе на всичко онова, което се говори отъ тукъ и съ което се кори дневното правителство. Последнитѣ допълнителни общински избори най-красноречиво говорятъ кѣде е именно българскиятъ народъ и кой иска той да го управлява. Презъ време на тия избори азъ нарочно обиколихъ нѣколко села въ Видинския окръгъ, за да бѣда свидетелъ на онова, което става тамъ. Азъ не съмъ изненаданъ отъ това, което видѣхъ, защото това е било презъ всичкото време на управлението на Събора. Изборитѣ тамъ станаха при най-голѣмо спокойствие, при най-голѣмъ редъ и при общи трапези на представителитѣ на разнитѣ партии. Това показва, че долу сѣ отрезвѣли много повече, отколкото онѣзи горе, които искатъ да ръководятъ сѣдбинитѣ на този народъ. Българскиятъ народъ ще превъзмогне всѣко зло и неговата духовна мощъ, както казва българскиятъ поетъ Николай Райновъ, ще може наново да изнесе блѣсъка на своето слово така, както се изнесе блѣсъкъ на българския мечъ по бойнитѣ полета. И когато нѣкой говори за нѣкакъвъ си духъ на поражение у насъ; когато нѣкой се домогва да убие настроението къмъ една повисша национална задача и къмъ единъ по-добъръ животъ — ние казваме, че българскиятъ духъ не е нито сломенъ, не е нито победенъ, защото той се е ръководилъ винаги отъ девиза: „Свобода или смъртъ“. И този именно девизъ говори, че българинътъ е готовъ да преодолѣе дори и смъртта, но да може да излѣзе на правия пѣтъ. Ето защо настъпило е крайно време да се създаде единъ по-другъ манталитетъ — и той се създава вече въ насъ. Отправятъ се неоснователни критики по отношение на политцията, че тя не могла да залови разбойницитѣ, че Дочо Узуновъ избѣгалъ, и това, и онова, когато се гледа днесъ единъ процесъ на 52 души комунисти, начело съ народния представителъ Аврамъ Стояновъ и се закриватъ очи предъ тоя фактъ; когато полицията е направила и други открития. И когато ние, които трѣбва да знаемъ това, макаръ и политически противници, не ценимъ извършеното отъ органитъ на властта, българскиятъ народъ, казвамъ, все пакъ ще намѣри своето естествено корито на течение въ живота и ще потече като една спокойна и плавна рѣка. Той нѣма да се отладе нито на една крайна партизанщина, нито на единъ краенъ болшевизмъ; той ще върви напредъ по пѣтя, който именно му се сочи отъ житието на такива свѣтли образи въ миналото, каквито сѣ Раковски, Богевъ и Левски, и затова нека си дадемъ рѣка всички да можемъ да направимъ чудото, щото въ уречения день всички да се явимъ на онѣзъ мѣсто, кѣдегто дългътъ ще ни зове, за да дадемъ всички своитѣ усилия за духовното издигане на своята нация.

Историята на цивилизацията, г. г. народни представители, ни говори, че винаги само тия народи, които сѣ оставили следъ себе си паметници на духовна мощъ, които въкопѣтъ не сѣ заличили, сѣ достигали до единъ периодъ на пълненъ духовенъ цѣвтежъ. Тогазъ материалнитѣ, моралнитѣ и духовнитѣ сили на нацията сѣ достигали своя пълненъ растежъ. Тогава именно изкуството, което е изразъ на най-висшата проява на духа, е било въ своя най-голѣмъ блѣсъкъ. Примѣри за това въ историята имаме много, но азъ ще се спра само на единъ, най-близкиятъ до насъ, а именно, древна Гърция. Тя достигна апогея на своя духовенъ цѣвтежъ въ времето на нейния мѣждъръ държавникъ Перикълъ, който управляваше съ умъ и съ сърдце, който създаде вънеца на гръцкото изкуство съ ценното съдействие и прямото участие на най-великия скулпторъ на древността — Фидия, за което културно дѣло бѣха похарчени навремето — споредъ преценката на нашия професоръ по история на изкуствата, Николай Райновъ — 3 хиляди таланта, нѣщо около 5 милиарда лева днешни български пари — и то само за частъ отъ Акропола. Това говори колко високо е било цѣzeno дѣлото на духа въ време на този голѣмъ гръцки държавенъ мжжъ. И това наследство, което древността завеща на днешна Гърция — която съ нищо не прилича на онази Гърция отъ миналото — играе важна роля за нейното политическо положение.

Единъ отъ нашитѣ професори отъ Художествената академия, тогава директоръ на Рисувалното училище, Антонъ Митовъ, бѣше казалъ по поводъ на онѣзи клевети, които сѣрби и гърци следъ балканската война хвърляха върху насъ, и Европа ни счете едвали не за варвари, че не единъ

Акрополът, но ако имаше България единъ дорийски стилъ, той би билъ достатъченъ да запуши устата на клеветниците. Ето какво голѣмо значение се отдава отъ външнѣ хора на изкуството на духовниѣ постижения за политическия животъ на страната. И затова време е, когато ние трѣбва да силовимъ всички сили, за да създадемъ едно българско изкуство, да създадемъ, както казватъ, български стилъ; да почерпимъ куражъ отъ онова, което миналото ни е завещало — напр., отъ българската шерия, която е единъ изворъ на стилно богатство. Съ този стремежъ къмъ създаване на свое, съ този стремежъ да отхвърлимъ онова чуждо, съ което досега ние сме се китили, ние ще се доближимъ до знова време, когато българскитъ народъ ще може да създаде периода на пълнъ духовенъ цвѣтъ; когато всички отъ онѣзи, които сѣ носители на голѣми духовни ценности, ще могатъ да забележатъ въ вѣчната книга на живота голѣмия духовенъ растежъ на българската нация.

И смѣтамъ, г. г. народни представители, че само когато се дадатъ голѣми сръдства за това и се направляватъ усилията въ туй направление, само тогава ние ще можемъ да бъдемъ представени въ Европа като една културна нация. Защото Европа днесъ едва ли не смѣта по убийствата и грабежитъ, които тукъ-таме ставатъ у насъ и които, ще кажа, напоследъкъ бѣха зачестили, че ние сме една страна, където се борави съ камата и пистолета. Неотдавна изложбата, която сѣзна въ Чехия, учуди чехословашкото общество не съ онова голѣмо изкуство, което българскитъ представители на изкуството сѣ могли да представятъ тамъ, но съ това, че и България може да има изкуство. И когато скулптуртъ Дудуловъ — който разправи тая случка — билъ запитанъ отъ кой край на България е роденъ, заявилъ, че е родомъ отъ Македония, шеговито го запитали: „Нѣмате ли нѣкоя кама или нѣкой пистолетъ въ себе си?“ Той съ сжщата ирония отговорилъ, че нашата кама и пистолетътъ е това, което сме изложили предъ васъ, т. е. нашето духовно дѣло, което ние сме могли да достигнемъ. Въ това направление Сърбия е отишла много по-напредъ, защото не скѣпи сръдствата да взима участие въ всички международни изложби съ своитъ павилиони и своята работа и да очертае своя духовенъ образъ. Като куриозенъ случай ще ви съобща, че презъ 1911 г., когато единъ югославянски скулпторъ е правилъ изложба въ Римъ, представилъ единъ Крали Марко 5 метра високъ; импонирала масата грандиозността на работата. Това е заразило зрителитъ и въ ежедневния печатъ на другия денъ сѣ чели: „Елате да видите чудото на деня“. Какво ще видятъ? Единъ Крали Марко 5 м. високъ. Ето по какъвъ начинъ другитъ виждатъ да се представятъ по-добре отъ насъ, когато ние можемъ да бъдемъ представени по-добре отъ тѣхъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Гѣ ме сж спечелили съ 5-метровия Крали Марко.

(Председателското мѣсто се заема отъ подпредседателя В. Димчевъ)

В. Даскаловъ (д. сг): И азъ смѣтамъ, че въ това отношение, като се работи по-усилено, като не се скѣпятъ сръдствата, като се правятъ повече жертви, като се подкрепятъ всички онѣзи честни български синове, които сѣ носители на духовни ценности у насъ, ние ще можемъ да постигнемъ знова, което сж постигнали съ много вѣкове

по-голѣмитъ отъ насъ, и ще може да си дадемъ куражъ въ това отношение, щото българскитъ творчески духъ да може да се разгѣне въ цѣлия свой обемъ и да се извади отъ онова спяще състояние, въ което днесъ е като една духовна руда, която е скрита дълбоко въ народнитъ недра. Така ние ще създадемъ едно голѣмо духовно дѣло, което гордо ще стои предъ бъдещитъ поколения. (Ржкоплѣскания отъ сговориститъ)

Председателствуващъ В. Димчевъ: Г-да! Ще вдигнемъ заседанието.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Г. председателю! Азъ очаквахъ да дадете думата на следующия отъ записанитъ оратори по отговора на тронното слово.

Председателствуващъ В. Димчевъ: По редъ следва да дамъ думата на г. Георги Петровъ, но той сѣгнѣствува.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Е, тогазъ вдигнете заседанието. Отправлямъ, обаче, една молба къмъ г. г. народнитъ представители, утре заседанието да почне по-рано, и г. г. ораторитъ, които сж записани, да се подготвятъ, най-после, джанъмъ! Толкова сж готови за властъ, а не сж готови да си кажатъ думата! (Ржкоплѣскания отъ сговориститъ)

Председателствуващъ В. Димчевъ: Правя предложение да вдигнемъ заседанието, като за утре има следниятъ дневенъ редъ:

1. Първо четене законопроекта за разрешаване на Сливенската градска община да сключи заемъ.
2. Разискване по отговора на тронното слово (Продължение)

Второ четене законопроектитъ:

3. За измѣнение чл. 18 отъ закона за земеделскитъ опитни и контролни институти.
4. За освобождаване гаранциитъ на отчетницитъ, служили при Борисовградското мирово сѣдилище и при Трънския окръженъ сѣдъ — на Брѣзничкия сѣдебенъ изпълнителенъ участъкъ, зданията на които сж били опожарени и пр.
5. Докладъ на прошетарната комисия.
6. Първо четене законопроекта за възлагане на Българската земеделска банка да достави за смѣтка на държавата земеделски оръдия и машини на стойностъ около 100.000.000 л. (Продължение разискванията)
7. Разглеждане предложението на народния представителъ Георги Марковъ за назначаване парламентарна анкетна комисия, която да проучи въпроса за разбойничеството.

Първо четене законопроектитъ:

8. За кинематографитъ и театритъ.
 9. За признаване права на индустриална концесия за производство на дамучни прѣжди на акционерното дружество „Текстиль“ въ Варна.
- Кои то приематъ този дневенъ редъ, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 18 ч. 40 м.)

Президиумъ: А. П. ЦАНКОВЪ

Подпредседатели: { А. ХРИСТОВЪ
{ В. ДИМЧЕВЪ

Секретаръ: В. ДАСКАЛОВЪ

Началникъ на Стенографското отдѣление: Д. АНТОНОВЪ

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

	Стр.		Стр.
Отпуски, разрешени на народните представители: Панайотъ Данчевъ, Теню Янгузовъ, Йосифъ Марулевъ, Георги Симеоновъ и Цено Табаковъ	247	4. Отъ народния представител Христо Статевъ къмъ министъръ-председателя (устно) — не смята ли правителството за умѣстно да направи едно изложение по въпроса за репарациитъ предъ парламентарнитъ комисии по Министер- ството на финанситъ и Министерството на вън- шнитъ работи и на изповѣданията. (Развиване и отговоръ)	248
Питания:		Предложение за одобрение споразумението между министра на финанситъ и предприемача по въз- обновяване на Народния театъръ, Маринъ П. Диковъ. (Съобщение)	247
1. Отъ народнитъ представители Иванъ Петровъ Недѣлковъ и Славчо Дръновски къмъ мини- стра на вътрешнитъ работи и народното здраве — относно нѣкои действия на администрацията въ с. Ружинци (Съобщение)	247	Законопроектъ за допълнение закона за разрешаване на Сливенската градска община да сключи за- емъ (Съобщение)	247
2. Отъ народния представител Цвѣтанъ Стоянчевъ къмъ министра на вътрешнитъ работи и на- родното здраве — относно нанесенъ отъ поли- цията побой на граждани отъ Хасковска око- лия. (Съобщение)	247	Тронно слово, проекто-отговоръ. (Първо четене — продължение разискванията)	249
3. Отъ народния представител Александъръ Ма- линовъ къмъ министъръ-председателя — устно — не смята ли правителството за умѣстно да на- прави едно изложение относно репарациитъ предъ Народното събрание (Развиване и отго- воръ)	247	Дневенъ редъ за следващото заседание	260